

МИРОСЛАВ Д. МИЛОЈЕВИЋ

АГРОКОМПЛЕКС У КОМУНИ ЛАЈКОВАЦ

Аграрногеографска проучавања

У петој години после увођења комуналног система у Србији, 1960., формирана је комуна Лајковац у садашњим границама; она обухвата 18 к.о. у сливу Колубаре. Њихова просечна величина износи 10,31 км². Године 1979. њој су административно припадала 19 насеља — Бајевац, Врачевић, Доњи Лајковац, Јабучје, Лајковац варошица, Лајковац село, Мали Борак, Маркова Црква, Непричава, Пепељевац, Придворица, Ратковац, Рубрибреза, Скобаљ, Словац, Степање, Стрмово, Ђелије и Прњавор. Једно насеље има у просеку 9,8 км² и 962 становника.

На 186 км² у комуни живи 18.270 становника. То је 3,46% од укупног броја у северозападној Србији. У том погледу Лајковац се налази на тринаестом месту у подрињско-колубарском региону — после комуна Богатић, Лозница, Шабац, Ваљево, Владимирци, Коцељево, Крупањ, Љиг, Љубовија, Мионица, Осечина и Уб (1,13).

ПРИРОДНЕ ОСНОВЕ АГРАРНОГ ПРОСТОРА

Још пре другог светског рата утврђено је да лајковачко-обреновачка котлина, заравни, подови и терасе Горњоколубарског басена и ободни делови Доњоколубарског басена који се ступњевито спуштају ка пространој Доњоколубарској долини, у границама данашње комуне, имају температурну суму од 4017 топлотних степени. Средња годишња температура ваздуха креће се 11,0°. Највише средње месечне температуре има јул (21,0°); најниже јануар (0,8°). Средња температура ваздуха за време вегетационог периода износи око 15,1°C. У 25% месеци од марта до октобра она је виша од 20,0°C (2,108). Први дан (средњи датум) са средњом дневном температуром од 5°C је 9. март; последњи је 26. новембар (3,92).

Кретање средњих месечних температура у току године приказано је у следећој табели (2,108):

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
0,8	1,6	5,4	11,3	15,6	19,4	21,0	20,6	16,8	11,4	7,1	1,0

Преко 69% од укупне количине талога падне за време вегетационог периода (534 мм). У априлу и мају појединих година честе су падавине и ниске температуре; такав је случај, на пример, био у 1978. То успорава сетву и условљава да се она обавља до средине јуна; овако касна сетва одражава се негативно на приносе, нарочито уколико је каснији период изразито сушан, јер културе не могу да прођу све фазе свог развића у оптималним условима. Највеће суме кишних периода има трећа декада марта и друга декада децембра; најмање трећа декада фебруара (4,33).

Јаче хладноће у комуни „почињу обично половином новембра, а некада и знатно касније, децембра или јануара. Максимално задржавање снежног покривача је 2 — 2,5 месеца, а у појединим годинама знатно краће“ (18,6).

И поред постојања противградне одбране град наноси знатне штете скоро сваке године за време вегетационог периода. У првој половини 1980. год. оне су у к.о. Јабучје процењене на 10,783.590 дин. Исте године град је у овој к.о. у приватном сектору умањено очекивани принос кукуруза на 314 ха за 20%, пшенице 26% (341 ха), поврћа 24% (63 ха), луцерке 11% (9 ха), ливадског сена 15% (20 ха), овса 23% (34 ха), јечма 26% (11 ха) и воћа 33% (100 ха); ЗЗ „Лајковац“ ООУР „Сопствена биљна производња“ — пшенице 18% (127 ха), јечма 20% (108 ха), сунцокрета 50% (30 ха), кукуруза 10% (80 ха), соје 100% (20 ха) и ливадског сена 5% (50 ха).

Водни режим Колубаре је врло неповољан; на то утичу геолошки и други фактори. Њен биланс вода „показује велику неуједначеност протицаја и врло неповољан однос малих и великих вода“ (5, 1, 13). Од њених високих и подземних вода појединих година у комуни је плавлено преко 22% пољопривредног земљишта. У првој половини 1980. год. ова површина је износила 3180 ха. Исте године услед поплава на приватном сектору су умањени просечни приноси кукуруза на 1060 ха за 34%, пшенице 30% (622 ха), луцерке 28% (293 ха), овса 36% (90 ха), јечма 39% (35 ха), ливадског сена 31% (449 ха) и поврћа 45% (117 ха); ЗЗ „Лајковац“ ООУР „Сопствена биљна производња“ — пшенице 28% (127 ха), кукуруза 28% (78 ха), сточног јечма 28% (44 ха), пиварског јечма 33% (64 ха), сунцокрета 36% (27 ха) и соје 100% (20 ха); ЗЗ „Лајковац“ ООУР „Задруга“ Словац — пшенице 55% (90 ха), јечма 29% (20 ха) и кукуруза 50% (44 ха).

Око 55% земљишта у комуни чини параподзол; остатак отпада на све остале земљишне типове (алувијум и др.). У 38,89% к.о. преко 50% земљишта налази се у другој и трећој катастарској класи (Пепељевац, Придворица, Прњавор, Ратковац, Рубрибреза, Стрмово и Лајковац). До 5% у првој класи има 55,56% к.о. (Бајевац, Доњи Лајковац, Мали Борак, Непричава, Прњавор, Рубрибреза, Словац, Јабучје, Степање и Ђелије); од 5 — 10% — 11,11% к.о. (Ратковац и Лајковац); преко 10% — 16,67% к.о. (Пепељевац, Придворица и Стрмово). У к.о. Врачевих, Маркова Црква и Скобаљ нема ни једног хектара у првој класи. Прва к.о. у другој класи има 2,90% земљишта, трећој — 26,70%, четвртој — 34,48%, петој — 32,23% и шестој — 3,69%; друга к.о. — дру-

гој 7,91%, трећој — 22,66%, четвртој — 18,71%, петој — 47,84% и шестој — 2,88%; трећа к.о. — другој 22,01%, трећој — 22,39%, четвртој — 38,03% и петој — 17,57%. И код једног и другог сектора бонитет ораница није задовољавајући. Године 1978. оне су на поседу 33 „Лајковац“ ООУР „Сопствена биљна производња“ овако биле распоређене по класама: првој — 1,32%, другој — 12,65%, трећој — 8,32%, четвртој — 57,98%, петој — 15,21% и шестој — 4,52%.

Под неплодним земљиштем је 1328 ха (7,15% од укупне површине у комуни). Од тога је у поседу друштвеног сектора 983 ха (74,02%); остатак од 345 ха својина је индивидуалних газдинстава (25,98%). Највише га има у к.о. Јабучје (366 ха). Затим у к.о. Мали Борак (143 ха), па Лајковац (124 ха), Непричава (73 ха), Пепељевац (70 ха), Ћелије (65 ха), Врачевић (63 ха), Бајевац (54 ха), Ратковац (48 ха), Доњи Лајковац (43 ха), Прњавор (43 ха), Словац (40 ха), Рубрибреза (38 ха), Степање (37 ха), Скобаљ (37 ха), Стрмово (34 ха), Придворица (33 ха), Маркова Црква (17 ха). У укупном фонду земљишта по к.о. оно учествује са 1,97 — 13,70% (Степање 6,13%, Словац 8,49%, Ратковац 9,25%, Придворица 7,11%, Непричава 5,63%, Маркова Црква 5,72%, Бајевац 3,67%, Врачевић 3,99%, Прњавор 4,97%, Доњи Лајковац 5,65%, Стрмово 6,42%, Рубрибреза 6,42%, Пепељевац 6,04%, Лајковац 10,99%, Ћелије 9,08%, Скобаљ 6,65%, Мали Борак 13,70% и Јабучје 1,97%).

АГРАРНО-СОЦИЈАЛНА СТРУКТУРА

Још 1945. год. у Лајковцу је постојала пољопривредна задруга „Клас“. Између 1970. и 1973. год. њој су припојене П.Д. „Граник“ (Јабучје) и 33 „Врачевић“ (Врачевић). Четири године касније, 1977., ПЗ „Клас“ (Лајковац), 33 „Словац“ (Словац) и хладњача „Лајковац“ интегрисале су се у 33 „Лајковац“ (Лајковац). У првој половини 1979. год. задруга је у свом саставу имала једну радну заједницу („Заједнички послови“), три ООУР-а („Хладњача“, „Сопствена биљна производња“ и „Трговина“) и две ОЗО — „Задруга“ и „Клас“. Последња ОЗО имала је три јединице удруженог рада — ЈУР Јабучје, Врачевић и Лајковац. Крајем исте године јединице удруженог рада трансформисане су у основне задружне јединице. Следеће године, 26. марта 1980., 33 „Лајковац“ удружила се у СОУР АИК „Ваљево“ (Ваљево).

Јуна 1979. год. две организације 33 „Лајковац“ бавиле су се пољопривредом на сопственом поседу — ООУР „Сопствена биљна производња“ и „Задруга“; оне и ПП „Колубара“ (Мали Борак) обједињавале су друштвени сектор пољопривреде. Исте године у укупном фонду земљишта 33 „Лајковац“ учествовала је са 4,31%. То је 3,76% више од учешћа ПП „Колубара“ (Мали Борак). ОЗО „Задруга“ (Словац) имала је земљишни фонд у к.о. Бајевац (96 ха), Степање (11 ха), Непричава (99 ха), Словац (2 ха), Маркова Црква (7 ха) и Придворица (1 ха); ПП „Колубара“ (Мали Борак) — к.о. Скобаљ (30 ха) и Мали Борак (82 ха); 33 „Лајковац“ ООУР „Сопствена биљна производња“ — к.о. Јабучје (350 ха), Врачевић (73 ха), Доњи Лајковац (26 ха), Прњавор (15 ха), Лајковац (58 ха), Рубрибреза (51 ха) и Ћелије (10 ха).

Преко 50% домаћинстава има посед до 5,00 ха; после увођења комуналног система њихов број осетно је увећан. Године 1971. структура домаћинстава по величини поседа изгледала је овако: без земље — 21,7%, до 3,00 ха — 34,8%, од 3,01 — 5,00 ха — 20,3% и са више од 5,01 ха — 23,2%. У 21,05% насеља преко 50% домаћинстава има посед мањи од 3,00 ха (Мали Борак, Прњавор, Рубрибреза и Ћелије). До 20,00% домаћинстава са поседом од 3,01 — 5,00 ха има 31,58% насеља (Лајковац варошица, Лајковац село, Прњавор, Рубрибреза, Словац и Ћелије); од 20,01 — 30,00% — 36,84% насеља (Бајевац, Јабучје, Мали Борак, Маркова Црква, Непричава, Скобаљ и Степање); прско 30,01% — 31,58% насеља (Врачевић, Доњи Лајковац, Пепељевац, Придворица, Ратковац и Стрмово). Највећи проценат домаћинстава са поседом већим од 5,01 ха има Бајевац — 45,34%; најмањи — Лајковац варошица (0,33%). У осталим насељима овај проценат износи од 8,76 — 36,88 (6,308 — 309).

У петој години после увођења комуналног система 13,67% од укупног земљишног фонда на приватном сектору налазило се у поседу газдинстава са 0,10 — 3,00 ха, од 3,01 — 5,00 ха — 23,47%, 5,01 — 8,00 ха — 32,06%, 8,01 и више — 30,80%. Распоред пољопривредних површина по социјално-имовинским категоријама власника изгледао је овако (у %): до 0,50 ха — 0,29, од 5,01 — 1,00 ха — 0,89, 1,01 — 2,00 ха — 4,27, 2,01 — 3,00 ха — 8,21, 3,01 — 4,00 ха — 12,04, 4,01 — 5,00 ха — 11,81, 5,01 — 8,00 ха — 32,34, 8,01 — 10,00 ха — 12,50, 10,01 и више — 17,65. Највише ораница и башта било је у поседу газдинстава са 3,01 — 4,00 ха (12,40%), 5,01 — 8,00 ха (32,82%) и 10,01 — 15,00 ха (16,44%); воћњака — са поседом од 5,01 — 8,00 ха (31,13%) и 10,01 — 15,00 ха (21,32%); винограда — од 4,01 — 5,00 ха (14,67%), 5,01 — 8,00 ха (36,00%) и 10,01 — 15,00 ха (17,00%); ливада — од 3,01 — 4,00 ха (11,75%), 4,01 — 5,00 ха (11,14%), 5,01 — 8,00 ха (31,61%), 8,01 — 10,00 ха (15,91%) и 10,01 — 15,00 ха (18,95%); пашњака — од 5,01 — 8,00 ха (32,97%), 8,01 — 10,00 ха (13,86%) и 10,01 — 15,00 ха (21,40%); шумског земљишта — од 5,01 — 8,00 (31,10%) и 10,01 — 15,00 ха (20,35%). Од 681 ха шумског земљишта у поседу приватног сектора, 204 припадала су газдинствима са поседом од 5,01 — 8,00 ха (19).

Године 1979. у укупном фонду земљишта индивидуална газдинства учествовала су са 87,63%; остатак од 12,37% био је својина друштвеног сектора. По к.о. учешће приватног сектора изгледало је овако: Јабучје 85,82%, Мали Борак 82,47%, Скобаљ — 90,65%, Ћелије 92,60%, Лајковац 86,17%, Пепељевац 95,68%, Рубрибреза 86,49%, Стрмово 96,23%, Доњи Лајковац 92,38%, Прњавор 52,60%, Врачевић 93,04%, Бајевац 90,77%, Маркова Црква 94,28%, Непричава 87,74%, Придворица 94,47%, Ратковац 93,83%, Словац 82,59% и Степање 93,87%. И код једног и другог сектора доста је уситњен земљишни фонд. На 1 ха, у просеку, долази 2,41 парцела.

Земљишни фонд по секторима власништва у комуни Лајковац 31. маја 1979. године

Категорија земљишта	Земљишни фонд по секторима власништва		Укупно ха
	приватни	друштвени	
Оранице и баште	10.342	675	11.017
Воћњаци	734	—	734
Виногради	27	—	27
Ливаде	1.248	191	1.439
Пашињаци	975	8	983
Трстици и баре	25	—	25
Шумско земљиште	2.576	439	3.015
Неплодно земљиште	345	983	1.328
С в г а :	16.272	2.296	18.568

Носиоци удруживања земљорадника су месне пољопривредне организације; управо доходна повезивања у лајковачкој пољопривреди постоје, али су резултати још врло скромни. Нешто више на том пољу је учинила 33 „Лајковац“, но и то су почетни кораци у удруживању на доходним односима. Последња задруга има 101 удруженог земљорадника; такво је стање било 31. децембра 1979. године. Њене две основне организације баве се организованом производњом са удруженим земљорадницима и удруживањем истих — ОЗО „Задруга“ и „Клас“.

*
* *

У већини насеља комуне Лајковац (а тако је и у другим) највећи број становника од рођења станује у истом месту. Међутим, знатан је број оних који су и досељени. До 1940. досељена су у насеља сталног становања 1503 лица, а у наредних тридесет година 5132. Око 63,22% становништва у 1971. од рођења је становало у истом насељу. Исте године 2360 становника било је досељено из другог насеља у комуни у данашње у коме станује, друге комуне СР Србије 4033 и друге СР 330. Из сеоских насеља било је досељено у насеље сталног становања 5699 становника, мешовитих 209 и градских 776 (10.308—309). Највећи број их има сасоко насеље Јабучје (3603); за њим долази варошица Лајковац са 3044 становника. На трећем месту је Врачевић (1389), затим следе село Лајковац (1099), Мали Борак (966), Бајевац (923), Пепељевац (872), Непричава (763), Рубрибреза (762), Ћелије (757), Степање (652), Доњи Лајковац (578), Прњавор (520), Стрмово (519), Ратковац (504), Скобаљ (403), Словац (391), Придворица (360) и Маркова Црква (165).

Удео пољопривредног у укупном становништву износи 58,85%. Бројчано исказано на сваких 100 ха, у просеку, долази 58 пољопривредних становника. У 27,8% к.о. та бројка износи до 50 (Ћелије, Лајковац, Маркова Црква, Непричава и Словац); од 50—70—55,5% к.о. (Јабучје, Мали Борак, Скобаљ, Пепељевац, Рубрибреза, Стрмово, Доњи Лајковац, Прњавор, Бајевац и Придворица); преко 70—16,7% к.о. (Врачевић, Ратковац и Степање). Највећи број активних пољопривредника на истој

површини имају к.о. Степање (58), Врачевић (56), Ратковац (54) и Мали Борак (52). Затим к.о. Рубрибреза (49), Скобаљ (44), Бајевац (40), Непричава (39), Ћелије (37), Пепељевац (37), Стрмово (37), Придворица (37), па Доњи Лајковац (35), Јабучје (33), Словац (33), Маркова Црква (30), Лајковац (29) и Прњавор (18).

Преко 66% к.о. има на 100 ха пољопривредне површине 70 и више пољопривредних становника. То су: Јабучје (70), Мали Борак (80), Ћелије (75), Пепељевац (90), Рубрибреза (79), Стрмово (77), Доњи Лајковац (87), Врачевић (102), Придворица (70), Ратковац (99), Словац (77) и Степање (119). У 16,67% к.о. њихов број износи од 61—65 (Скобаљ 63, Маркова Црква 61 и Бајевац 65), а 16,67% мање од 60 (Прњавор 57, Лајковац 57 и Непричава 56).

До 50 активних пољопривредника на 100 ха пољопривредне површине има 50,00% к.о. (Јабучје 41, Скобаљ 50, Лајковац 36, Стрмово 46, Прњавор 42, Бајевац 47, Маркова Црква 43, Непричава 44 и Придворица 48); од 50—70 становника — 44,44% к.о. (Мали Борак 65, Ћелије 59, Пепељевац 62, Рубрибреза 56, Доњи Лајковац 52, Врачевић 69, Ратковац 66 и Словац 62); више од 70 становника — 5,56% к.о. (Степање 79).

Индекс укупног становништва старог преко 60 год. у односу на младо до 19 год. износи 0,51. Преко 47% активног пољопривредног становништва налази се у добним границама од 25—49 год. (8,38). Око 72% насеља има више од 50% становништва између 20 и 59 год. (Лајковац варошица, Лајковац село, Бајевац, Врачевић, Доњи Лајковац, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Прњавор, Словац, Степање, Стрмово и Ћелије). У само једном насељу проценат становништва са више од 60 год. мањи је од 12 — Лајковац варошица (8,67%); осталим он износи од 12,81 — 23,61 (9,534).

Још од пре другог светског рата преко 40% пољопривредног становништва живи у домаћинствима са поседом већим од 5,01 ха. Без и са поседом до 0,10 ха их има 4,39%, од 0,11—1,00 ха — 4,13%, 1,01—3,00 ха — 20,92%, 3,01—5,00 ха — 26,83%, 5,01 — 10,00 ха — 38,07% и више од 10 ха — 5,66% (7,308 — 309). У 15,79% насеља нема ниједног пољопривредног становника без поседа (Маркова Црква, Скобаљ и Стрмово). Највише их има без и са поседом до 0,10 ха Лајковац варошица — 46,24%; најмање Придворица (0,40%). На другом месту по њиховом броју је Лајковац село — 20,49%; за њим следе Јабучје (7,97%), Прњавор (7,22%), Пепељевац (5,24%), Рубрибреза (4,62%), Словац (3,72%), Мали Борак (3,02%), Степање (2,50%), Ратковац (1,43%), Доњи Лајковац (1,12%), Ћелије (0,90%), Врачевић (0,63%), Бајевац (0,62%) и Непричава (0,47%). Више од 50% пољопривредног становништва са поседом од 0,11 — 5,00 ха има 73,7% насеља (Врачевић, Доњи Лајковац, Мали Борак, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Прњавор, Ратковац, Рубрибреза, Скобаљ, Словац, Степање, Стрмово и Ћелије); више од 50% са поседом већим од 5,01 ха — 5,3% насеља (Бајевац); мање од 50% са поседом од 0,11 — 3,00 ха и више од 5,01 ха — 21,0% насеља (Јабучје, Лајковац варошица, Лајковац село и Пепељевац) (7,308 — 309).

И покретљивост становништва је знатна; после увођења комуналног система она је увећана запошљавањем пољопривредног становништва у непримарним делатностима. Године 1960. 783 пољопривредника повремено су радила ван газдинства. Број оних који су стално били запослени ван газдинства био је знатно већи — 1503. Од тога су њих 170 имали посед до 1,00 ха, од 1,01 — 2,00 ха — 229, 2,01 — 3,00 ха — 256, 3,01 — 4,00, ха — 281, 4,01 — 5,00 ха — 148, 5,01 — 8,00 ха — 275, 8,01 и више ха — 144. Преко 54% њих редовно је радило и на свом поседу — 814(19). Десетак година касније, 1971., око 1690 лица радило је ван свог поседа — 69,49% од укупног броја запослених (10,308 — 309). И данас један број њих после рада у предузећу обавља пољске послове. Овакав број радника — пољопривредника највише има Јабучје, Лајковац село и Рубрибреза.

Године 1971. око 4.8% од укупног броја домаћинстава у комуни имало је чланове на раду у Аустрији (61), Шведској (8), САД (12), СР Немачкој (125) и многим другим државама (125). До 20 год. старости имало је њих 35, 20 — 40 год. — 97, 25 — 29 год. — 58, 30 — 34 год. — 60, 35 — 39 год. — 41, 40 — 44 год. — 17,45 — 49 год. — 12, 50 и више — 12. То су претежно лица са 4 — 7 разреда или завршеном основном школом (194). Пре одласка на рад 65,45% активних лица бавило се пољопривредом (20,29 — 36).

У комуни се, иначе, према изворима прихода домаћинства издвајају четири типа насља: изразито пољопривредна (са више од 75% пољопривредних домаћинстава), претежно пољопривредна (са 50 — 75% пољопривредних домаћинстава), изразито непољопривредна (са више од 75% непољопривредних домаћинстава) и сложена (са мање од 50% пољопривредних, мешовитих и непољопривредних домаћинстава). Првом типу припада насеље Врачевић; другом — Бајевац, Доњи Лајковац, Јабучје, Мали Борак, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Ратковац, Скобаљ и Степање; трећем — Лајковац варошица; четвртом — Лајковац село, Пенелевац, Прњавор, Рубрибреза, Словац, Стрмово и Ћелије.

ИСКОРИШТАВАЊЕ АГРАРНОГ ПРОСТОРА

Преко 18.500 ха износи укупан земљишни фонд комуне, од чега на пољопривредно земљиште отпада 14.225 ха, а на шумско 3015 ха. Површина под неплодним земљиштем износи 1328 ха. У укупном фонду земљишта обрадиво и пашњаци учествују са 76,48%; остало су трстици, баре и непољопривредне површине. Само у 50,00% к.о. овај проценат је већи од 80 (Јабучје, Мали Борак, Скобаљ, Лајковац, Рубрибреза, Врачевић, Бајевац, Непричава и Ратковац); 22,22% к.о. има од 70 — 80% пољопривредног од укупног земљишта (Стрмово, Маркова Црква, Придворица и Степање), а 27,78% к.о. мање од 70% (Ћелије, Пенелевац, Доњи Лајковац, Прњавор и Словац).

У укупном фонду пољопривредног земљишта оранице и баште учествују са 77,4%, воћњаци 5,2%, виногради 0,2%, ливаде 10,1%, пашњаци 6,9%, трстици и баре 0,2%.

Искоришћавање пољопривредног земљишта на подручју комуне у 1979. год.

Земљишне категорије и културе	ха	% од ораница и башта	% од пољо- привредне површине	% од скупине					
				А	Б	В	Г	Д	Ђ
I. Оранице и баште	11.017	—	77,4	—					
А. Жита	8.242	74,8	57,9	100,0					
Пшеница	(4.100)	(37,2)	(28,8)	49,8					
Јечам	(190)	(1,7)	(1,4)	2,3					
Овас	(218)	(2,0)	(1,5)	2,6					
Раж	(4)	(0,0)	(0,0)	0,1					
Кукуруз	(3.730)	(33,9)	(26,2)	45,2					
Б. Индустриско биље	216	(1,9)	(1,5)	100,0					
Шећерна репа	(9)	(0,1)	(0,1)	4,2					
Сунцокрет	(109)	(1,0)	(0,8)	50,4					
Соја	(98)	(0,8)	(0,6)	45,4					
В. Повртарско биље	481	4,4	3,4	100,0					
Кромпир	(168)	(1,5)	(1,2)	34,9					
Лук црни	(32)	(0,3)	(0,2)	6,7					
Лук бели	(20)	(0,2)	(0,1)	4,2					
Пасуљ	(52)	(0,5)	(0,4)	10,8					
Купус	(51)	(0,5)	(0,4)	10,6					
Парадајз	(28)	(0,3)	(0,2)	5,8					
Паприка	(26)	(0,2)	(0,2)	5,4					
Остало поврће	(104)	(0,9)	(0,7)	21,6					
Г. Сточно-кормно биље	1.924	17,5	13,5	100,0					
Детелина	(1.064)	(9,7)	(7,5)	55,3					
Луцерка	(757)	(6,9)	(5,3)	39,4					
Остало кормно биље	(103)	(0,9)	(0,7)	5,3					
Д. Угари	84	0,8	0,6	100,0					
Ђ. Необр. оран. и баште	70	0,6	0,5	100,0					
II. Воћњаци	734		5,2	100,0					
III. Виногради	27		0,2	100,0					
IV. Ливаде	1.439		10,1	100,0					
V. Пашњаци	983		6,9	100,0					
VI. Трстици и баре	25		0,2	100,0					
Свега :	14.225	100,0	100,0	—					

Начин обрађивања земљишта. — У лајковачкој комуни, у којој се 7241 или 39,63% од укупног броја становника активно бави пољопривредом, преовлађује машинска обрада земље. Број трактора на 100 ха обрадиве површине доста је велики — 3,60. Од 475 трактора, колико их укупно има, 21,05% налази се у к.о. Јабучје — 100. Године 1979. у односу на оранице највише их је било у к.о. Степање; у к.о. Јабучје на 1 трактор долази 28,93 ха оранице, Врачевић 14,47 ха, Степање 10,24 ха, Придворица 26,67 ха, Ратковац 39,25 ха, Маркова Црква 33,60 ха, Словац 20,67 ха, Бајевац 19,16 ха, Непричава 33,85 ха, Лајковац 38,94 ха, Скобаљ 37,70 ха, Ћелије 13,76 ха, Рубрибреза 16,50 ха,

Стрмово 12,43 ха, Пепељевац 13,42 ха и Доњи Лајковац 22,40 ха. Једино у две к.о. ова површина прелази 50 ха — Прњавор (52,67 ха) и Мали Борак (72,40 ха).

До 25 кс има 13 трактора, од 26—35 кс 318, од 36—50 кс 81 и преко 50 кс 63. И једни и други имају 1479 тракторских прикључака — 436 плугова, 283 тањираче, 249 дрљача, 146 сејалица, 6 растурача вештачког ђубрива, 160 косачица, 10 самовезачица и 189 приколица.

И многе друге пољопривредне машине користе индивидуална и друштвена газдинства. Године 1980. само индивидуални произвођачи имали су 24 комбајна. То је 66,67% од укупног броја. По к.о. број моторних вршалица (дрешева) износи: Јабучје — 2, Мали Борак — 2, Врачевић — 4, Бајевац — 1, Лајковац — 2, Непричава — 1 и Ђелије — 1. Последње две к.о. имају пољопривреднике са по 2 комбајна — Гавриловић Јордан (Непричава) и Сандић Андрија (Ђелије).

Између 1977. и 1979. год. број самоходних моторних косачица увећан је за 17% и, данас, има их 48; у поседу газдинстава из к.о. Врачевић налазе се њих 17, Јабучје 2, Придворица 2, Ратковац 1, Маркова Црква 1, Словац 3, Степање 3, Бајевац 5, Непричава 1, Скобаљ 1, Мали Борак 2, Стрмово 2, Пепељевац 3 и Доњи Лајковац 5. Самоходне машине — ручне тракторе, мотокултиваторе и мотокопачице користе само 6 газдинстава — у к.о. Јабучје 1, Ратковац 1, Бајевац 2 и Пепељевац 2.

Преко 65% ораница и башта лајковачка индивидуална газдинства обрађују у кооперацији са друштвеним сектором. Од тога на жита отпада 6875 ха, поврће 35 ха, крмно биље 308 ха и индустријско 1 ха. У другом кварталу 1979. год. поједине друштвене пољопривредне организације имале су у кооперацији засејане следеће површине: ПП „Колубара“ Мали Борак 768 ха жита, 15 ха поврћа, 1 ха индустријских и 45 ха крмних биљака; ОЗО „Задруга“ Словац: 927 ха жита и 43 ха сточног крмног биља; ОЗО „Клас“ Лајковац: 5180 ха жита, 20 ха поврћа и 220 ха сточног крмног биља. Прва организација је од 15. децембра 1978. до 31. маја 1979. године на основу уговора о кооперацији обавила обично орање на 5 ха, сетву усева 15 ха и ваљање 5 ха; друга — обично орање на 32 ха, сетву усева 21 ха, прскање и запрашивање ратарских култура 5 ха.

Једно индивидуално газдинство утроши до 2500 кг вештачких ђубрива годишње. Тако је, на пример, Момир Марковић у 1978. год. утрошио 700 кг, Сава Ристић 200 кг, Александар Павловић 1000 кг, Станко Павловић 1000 кг, Душан Живковић 300 кг, Драгиша Ивановић 800 кг, Славко Ивановић 1200 кг, Љубомир Ивановић 2500 кг. Првих шест бајевачких газдинстава имају до 5,00 ха обрадиве земље; остали више од 5,01 ха. Исте године сви индивидуални пољопривредници без обзира на величину поседа утрошили су 4.294.000 кг разних врста вештачких ђубрива у вредности од 10.733 хиљ. дин. Један килограм ђубрива, у просеку, они су плаћали 2,50 нов. дин. Потрошња средстава за заштиту биља на њиховим поседима била је неупоредиво мања — 400 кг плавог камена, 100 кг за уништавање корова и 3200 кг за сузбијање биљних болести, штетних инсеката и глодара (11,28).

У потпуности се не спроводи одлука СО Лајковац о минимуму агротехничких мера при искоришћавању пољопривредног земљишта. Реч је у првом реду о репроматеријалу у виду семена и ђубрива. И једно и друго за потребе индивидуалних произвођача набављају друштвене пољопривредне организације. Године 1979. само ОЗО „Клас“ набавила је 11,03 тоне семена кукуруза, од тога за кооперанте 3,68 тона. То је 33,36% од њене укупно набављене количине; остатак од 66,64% за друга је продала произвођачима за готов новац. Од 15. децембра 1978, до 31. маја 1979. године ОЗО „Задруга“ Словац снабдела је земљораднике са 11,38 тона семена кукуруза. У 1979. год. укупно је утрошено 340 тона семена пшенице, 23 тоне овса, 49 тона хибридног кукуруза, 13 тоне семена траве, 20 тона кромпира и много друго сортно семе.

Још од пре другог светског рата један број газдинстава издаје земљу под новчани закуп или напола другим произвођачима; после укидања административног система управљања привредом највећи број њих имао је посед од 1,01 — 4,00 ха. Године 1960. са поседом до 1,00 ха било их је 37, од 1,01 — 2,00 ха — 78, 2,01 — 3,00 ха — 43, 3,01 — 4,00 ха — 30, 4,01 — 5,00 ха — 19, 5,01 — 8,00 ха — 32, 8,01 и више ха — 17. Исте године број оних који су узимали земљу у закуп био је већи — 392. Од тога су њих 92 имали посед до 3,00 ха, од 3,01 — 5,00 ха — 123, 5,01 — 8,00 ха — 116, 8,01 и више ха — 61 (19). 33 „Лајковац“ предузима мере да се смањи индивидуални закуп земље. Међутим, и поред тога још увек закуп има видно учешће у укупном фонду обрадивог земљишта. Само Ивковић Војин, пољопривредник из Рубрибрезе, „напола обрађује 3 ха“.

АГРАРНОГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СТРУКТУРЕ И РАЗМЕШТАЈА РАТАРСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ

И поред бројних друштвено-политичких акција које су вођене ради веће сетве повртарских, индустријских и крмних биљака, још увек структура искоришћавања ораница у комуни има изразито житни карактер. Године 1979. проценат сетвених површина под њима је износио 74,8. То је за 3,0% више од просека за подрињско-колубарски регион. Учешће крмног биља у укупној сетвеној површини износи 17,5%, што је за 0,5% мање у поређењу са србијанским просеком. У 66,6% к.о. у искоришћавању ораница и башта заступљен је правац са високом доминацијом жита (Ђелије, Лајковац, Скобаљ, Рубрибреза, Стрмово, Бајевац, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Ратковац, Словац и Степање); 22,2% к.о. има правац са превагом жита и већим учешћем крмног биља (Јабучје, Доњи Лајковац, Врачевић и Прњавор); 5,6% к.о. са доминацијом жита и учешћем крмног биља (Мали Борак); 5,6% к.о. са доминацијом жита и учешћем поврћа (Пепељевац). И у једним и другим к.о. гаји се и остало биље. Међутим, њихово учешће у укупној сетвеној површини је минимално.

Жита. — Још пре другог светског рата у лајковачко-обреновачкој котлини су се налазиле њиве са кукурузом. На заравнима и падинама лево од Колубаре такође је било њива „са кукурузом, али и са пше-

ницом" (13,91). У то време добре и плодне њиве давале су „богат плод" (14,617). Производња жита, као и у целој Колубари, представљала је најзначајнију компоненту ратарске производње; после увођења комуналног система уведене су многе високоприносне сорте и њихова производња осетно увећана по 1 ха. У 16,67% к.о. у искоришћавању сетвених површина под житима данас је заступљен правац са доминацијом пшенице и учешћем кукуруза (Скобаљ, Придворица и Степање). Године 1979. правац са доминацијом кукуруза и учешћем пшенице констатован је на подручју 11,11% к.о. (Лајковац и Прњавор). Правац са подједнаком заступљеношћу пшенице и кукуруза заступљен је у 44,44% к.о. (Јабучје, Мали Борак, Стрмово, Доњи Лајковац, Врачевић, Маркова Црква, Непричава и Словац). Само 11,11% к.о. има правац са превагом пшенице и већим учешћем кукуруза (Бајевац и Ратковац); остале правац са превагом кукуруза и већим учешћем пшенице (Ђелије, Пепељевац и Рубрибреза).

У 61,11% к.о. преко 80% сетвене површине на приватном сектору користи се за производњу жита; осталим од 62,27 — 77,74%. И у једним и другим к.о. индивидуална и друштвена газдинства, врло често, остварују високе приносе за локалне физичко-географске услове. Посебно је то уочљиво на поседима знатног броја газдинстава после 1970. год. откада пољопривредници већи део сетвених површина засејавају високородним сортама култура. Како се процењује, по к.о., у 1979. год. постигнут је на индивидуалном сектору принос од 2500 — 3000 кг/ха пшеничног зрна, а 33 „Лајковац" ООУР „Сопствена биљна производња", ОЗО „Задруга" Словац и ПП „Колубара" Мали Борак 3000 — 3200 кг/ха. У тој години са индивидуалних њива на подручју к.о. Јабучје укупно је пожњевено 2,400.000 кг пшенице, Мали Борак 690.000 кг, Скобаљ 600.000 кг, Ђелије 275.000 кг, Пепељевац 225.000 кг, Рубрибреза 250.000 кг, Стрмово 250.000 кг, Доњи Лајковац 390.000 кг, Прњавор 210.000 кг, Врачевић 900.000 кг, Бајевац 1,276.800 кг, Маркова Црква 210.000 кг, Непричава 1,369.500 кг, Придворица 496.000 кг и осталим од 275.200 — 645.000 кг. Производња на поседима појединих друштвених пољопривредних организација износила је од 171.000 — 382.300 кг. Највише је произвела 33 „Лајковац" ООУР „Сопствена биљна производња" — 382.300 кг; најмање ПП „Колубара" Мали Борак — 171.000 кг. У укупној производњи на друштвеном сектору ОЗО „Задруга" Словац учествовала је са 36,64%; она је произвела 320.000 кг.

Преко 92% (92,84%) укупног приноса пшенице реализује приватни сектор — 11,332.000 кг; остатак од 7,16% отпада на друштвене пољопривредне организације — 873.300 кг. На 1 становника, у просеку, индивидуални пољопривредници највише је производе у к.о. Непричава (1795 кг), затим у к.о. Скобаљ (1489 кг), па Бајевац (1383 кг), Придворица (1378 кг), Маркова Црква (1273 кг) и Ратковац (1080 кг). У осталим к.о. ова производња износи од 258 — 989 кг. Као што се види, постоје знатне разлике у производњи. На пример, индивидуални пољопривредници у к.о. Непричава производе више по 1 становнику него у Пепељевцу 1537 кг, што је више 1175 кг од индивидуалног просека за комуноу. Поређења ради, у читавој подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници на 1 становника у 1979. год. приватни сектор

је произвело 408 кг, а у комуни Лајковац 620 кг. Међутим, и поред тога лајковачки индивидуални пољопривредници минимално учествују у тржном вишку северозападне Србије; на то утиче коришћење пшенице као сточне хране, јер је јефтинија од разних концентрата који служе за исхрану стоке.

Око 2,6% сетвених површина под житима користи се за производњу овса; он се последњих година све више сеје. Један хектар, у просеку, даје 1880 кг.

Између 1974. и 1975. год. због диспаритета цена пшенице, с једне, и кукуруза, с друге стране, смањена је сетвена површина под екстрактивним културама у корист интензивних; управо крајем претходног средњорочног плана развоја осетно је увећана површина под кукурузом. Године 1979. индивидуални пољопривредници на подручју 50,00⁹/к.о. сејала су га на 56 — 150 ха (Скобаљ, Ђелије, Стрмово, Пњавор, Маркова Црква, Придворица, Ратковац, Словац и Степање); од 151 — 300 ха — 22,22% к.о. (Маркова Црква, Пепељевац, Рубрибреза и Доњи Лајковац); преко 301 ха — 27,78% к.о. (Јабучје, Лајковац, Врачевих, Бајевац и Непричава). Код пољопривредних организација он је основна ратарска култура. Сеју се разне високородне хибридне сорте; оне су одабране по препоруци Завода за пољопривреду из Ваљева. Последњи у сарадњи са СО Лајковац води главну акцију око унапређивања производње кукуруза. У 1979. год. завод је по лајковачким селима поставио седам огледа са хибридима. Преко њих земљорадници треба да се упознају и усмере на сетву сорти веће родности и високог квалитета.

Анкета о сетви кукуруза на поседима близу 200 газдинстава из 12 к.о. — Јабучја, Непричава, Лајковца, Бајевца, Ђелије, Словаца, Ратковца, Стрмова, Придворице, Врачевића, Пепељевца и Рубрибрезе — показује да се претежно сеју СК—58Ц и СК—1. Године 1979., наиме, ове две сорте сејало је 60,19% анкетираних произвођача. На трећем месту је СК—704 (14,08%); за њим долазе СК—46А (9,71%) и остале. Поједина газдинства сеју по две сорте. Такав је случај, на пример, са Милић Живомиром из к.о. Јабучје; он је у 1979. год. на 1,30 ха сејао СК—58Ц и СК—604. И од једне и друге сорте, у просеку, остварио је принос од 9733 кг/ха.

Приноси кукуруза по к.о. су неуједначени, односно зависе од плодности земљишта и примењених агротехничких мера; они се на приватном сектору по к.о. крећу од 1801 — 3500 кг/ха, а друштвеном 2401 — 3542 кг/ха сувог зрна. Сада се спроводе акције да се његова производња потпуно укључи у друштвено-организован комплекс. Бројчано исказано — у кооперацији данас се кукуруз производи на 3020 ха. И што је значајно, у производној сарадњи се постижу доста високи приноси по 1 ха. По препоруци Завода за пољопривреду из Ваљева лајковачки пољопривредници су укључени у такмичења за високе приносе хибридног кукуруза. Године 1979. Андрија Сандић, такмичар из к.о. Ђелије, остварио је принос од 14.046 кг/ха, Милисав Ђорђевић — 13.820 кг/ха (Јабучје), Љубиша Каменица — 13.393 кг/ха (Ђелије), Драгослав Миловановић — 12.903 кг/ха (Ђелије), Величко Божић — 11.821 кг/ха (Јабучје), Синиша Тешић — 11.821 кг/ха (Врачевић). Исте године још 23 такмичара остварила су просечне приносе веће од 10.001 кг/ха — Ја-

бучју 6, Белијама 2, Ратковцу 3, Стрмову 3, Придворици 2, Врачевићу 3, Пепељевцу 2, Непричави 1 и Словцу 1. Највећу засејану површину имали су такмичари Јанић Живко (Пепељевац) и Марковић Јездимир (Лајковац) — по 4,00 ха. Први је сејао СК—704; други СК—1.

У 27,78% к.о. укупна индивидуална производња кукуруза износи до 300.000 кг (Скобаљ, Маркова Црква, Придворица, Словац и Степање); од 300.000 — 500.000 кг — 27,78% к.о. (Мали Борак Стрмово, Доњи Лајковац, Прњавор и Ратковац); више од 500.000 кг — 44,44% к.о. (Јабучје, Ђелије, Лајковац, Пепељевац, Рубрибреза, Врачевић, Бајевац и Непричава). Године 1977. од приватног сектора откупљено је 105 тона кукурузног зрна. То је 0,59% од његове укупне производње (8, 36, 91).

Процент сетвене површине под поврћем још увек је далеко од природних могућности. 33 „Лајковац“ улаже напоре да се увећа сетвена површина под поврћем и побољша структура са раним сортама. Напори су усмерени у два правца а циљ им је следећи: искористити физичко-географске потенцијале, побољшати репродукциону способност пољопривреде и обезбедити сировине за хладњачу у Лајковцу. Последња треба да се прошири и реконструише у фабрику за прераду воћа, поврћа и шампињона. Њен годишњи капацитет износиће (у тонама): кашасти концентрат од поврћа — 3070, смрзнута кашасти концентрат од поврћа — 980, инстанти од поврћа — 290 и замрзнута расхлађени производи од поврћа — 4845. Годишњи капацитет утрошка повртарских сировина прелазиће 22.000 тона. У ООУР „Хладњача“ Лајковац истичу — да ће будућа производња биљних сировина за фабрику из групе поврћа и зачинског биља бити организована на плантажама агроиндустријских организација и имањима удружених пољопривредника. Колика је данас производња поврћа на подручју комуне Лајковац, а са њом и доходак, најбоље говори податак да је она у 1979. год. износила 7552 житне јединице. Од тога преко 30% отпада на кромпир.

До 10% укупно засејане површине код индивидуалних газлинстава заузима крмно биље у 61,11% к.о. (Лајковац, Пепељевац, Рубрибреза, Стрмово, Бајевац, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Ратковац, Словац и Степање); од 10,01 — 20,00% — 11,11% к.о. (Скобаљ и Ђелије); преко 20,01% — 27,78% к.о. (Мали Борак, Јабучје, Доњи Лајковац, Прњавор и Врачевић). У свим к.о. било је у току 1979. год. засејано укупно 1064 ха са детелином и 860 ха осталим крмним биљем. Просечан принос прве културе је увећан од 3990 кг/ха у 1978. год. на 4010 у 1979. У 27,78% к.о. он на приватном сектору износи 5000 кг/ха (Ђелије, Лајковац, Пепељевац, Стрмово и Придворица); осталим од 3000—4000 кг/ха. Кооперанти је сеју на 95 ха; они у производној сарадњи са ПП „Колубара“ Мали Борак и 33 „Лајковац“ Лајковац остварују принос од 3500—4000 кг/ха.

Произвођачи из комуне Лајковац, с обзиром на приполне услове, још увек производе *индустријско биље* на релативно малим површинама; управо 216 ха у Лајковцу и његовој околини копишти се за сетву овог биља. Године 1979. на 109 ха се сејао сунцокрет; остатак од 107 ха углавном отпада на соју — 98 ха.

СТАЛНЕ КУЛТУРЕ

По укупним површинама под воћњацима комуна заузима 14. место у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници. У свим насељима која административно гравитирају Лајковцу налазе се 734 ха под воћњацима. Само једна к.о. има под њима више од 100 ха (Јабучје). Четири к.о. имају под воћњацима између 52 и 92 ха (Степање, Бајевац, Врачевић и Пепељевац), шест између 33 и 44 ха (Ћелије, Лајковац, Стрмово, Придворица, Ратковац и Непричава), седам између 8 и 21 ха (Мали Борак, Скобаљ, Рубрибреза, Доњи Лајковац, Прњавор, Маркова Црква и Словац). У три к.о. засади воћа заузимају више од 10,01% пољопривредног земљишта (Стрмово 10,38%, Придворица 10,25% и Степање 11,87%); осталим овај проценат износи од 2,21—9,83. И у једним и другим к.о. воћарством се искључиво баве индивидуална газдинства. На једног становника, у просеку, долази 0,04 ха под воћњацима.

У 83,33% к.о. шљива је апсолутно доминантна врста воћа (Јабучје, Мали Борак, Скобаљ, Рубрибреза, Стрмово, Доњи Лајковац, Прњавор, Врачевић, Бајевац, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Словац, Степање и Ратковац); осталим преовлађује (Лајковац и Пепељевац) или је подједнако заступљена са јабукама, вишњама и трешњама (Ћелије). Највише се гаје шљиве пожегаче; јабуке — колачаре, будимке, делишес и јонатан (последње две сорте у млађим засадама); крушке — каљуђерке; вишње — облачинске; брескве-виноградарске.

Око 88,00% од укупног броја стабала воћа је родно. Од тога 79,05% отпада на шљиве; остатак од 20,95% на све остале врсте воћа. Године 1979. структура родних воћних стабала је изгледала овако: трешње — 2,42%, вишње — 3,10%, кајсије — 1,48%, јабуке — 5,29, крушке — 3,83%, дуње — 1,25%, шљиве — 79,05%, брескве — 1,88% и ораси — 1,70%. Исте године од 285.122 родна стабла укупно је произведено 6288 житних јединица разног воћа. Једно родно стабло, у просеку, дало је 4,8—14,7 кг плода. У укупној производњи рано воће учествовало је са 11,90%; касно 88,10%.

Највећи произвођачи шљива у комуни су пољопривредници из к.о. Јабучје. Године 1979. у овој к.о. произведено их је око 500.000 кг. Исте године 100.000 и више килограма произведено их је још у к.о. Мали Борак (100.000 кг), Врачевић (160.000 кг), Бајевац (150.000 кг), Придворица (100.000 кг) и Степање (150.000 кг); осталим од 18.000—96.000 кг. Највећи произвођачи меке шљивове ракије у комуни су к.о. (у хл): Јабучје 50; Мали Борак 50; Скобаљ 66; Врачевић 75; Бајевац 50; Придворица 66; Ратковац 50. Пољопривредници из ових к.о. производе 75,79% од укупне производње меке ракије. Главни произвођачи љуте ракије су к.о.: Врачевић (100 хл), Мали Борак (30 хл), Доњи Лајковац (27 хл) и Придворица (25 хл); оне у укупној производњи љуте ракије учествују са 62,98%.

Преко 42% произведених шљива користи се за прераду на газдинствима. Године 1979. укупно је произведено 16.300 кг сувих шљива, 4900 кг пекмеца, 537 хл меке и 289 хл љуте ракије. Производња од ос-

талих врста воћа била је минимална — 800 кг пекмеза, 12 хл воћног сока и 11 хл воћног вина.

Ускоро ЗЗ „Лајковац“ треба да подигне неколико плантажних засада воћа-јабука 70 ха, шљива 41 ха, брескви 5 ха, кајсија 28 ха, крушака 90 ха, дуња 20 ха и вишања 34 ха. Од 288,00 ха, колико је ЗЗ „Лајковац“ заинтересована да подигне воћне засаде, на ОЗО „Задруга“ Словац отпада 111 ха; остатак од 177 ха реализоваће ООУР „Сопствена биљна производња“.

Између 1980. и 1985. год. СО Лајковац планира да инвестициона улагања за подизање воћних засада на поседу ЗЗ „Лајковац“ ООУР „Сопствена биљна производња“ износе (у дин.): 1980. год. — 8237, 1981. год. — 19.089, 1982. год. — 6624, 1983. год. — 11.954, 1984. год. — 8040 и 1985. год. — 2080; ООУР „Задруга“ Словац: 1980. год. — 2146, 1981. год. — 2203, 1982. год. — 3245, 1983. год. — 3983, 1984. год. — 4268 и 1985. год. — 4376. Из ове инвестиције ЗЗ „Лајковац“ у експлоатацији очекује укупан приход од 60.039.040 дин. годишње. Управо оне треба да јој омогуће да понуди тржишту веће количине квалитетног стоног воћа; обезбеде плодове за индустријску прераду; створе услове за подизање нових прерађивачких капацитета; омогуће боље коришћење хладњаче у Лајковцу; запосле расположиву радну снагу; побољшају предуслове за јаче привредно активирање комуне.

И на приватном сектору је предвиђено подизање нових воћних засада. У ту сврху користиће се средства зеленог плана, републичког Фонда за подстицање развоја недовољно развијених подручја и Међународне банке за обнову и развој. Крајем 1979. год. ЗЗ „Лајковац“ ОЗО „Клас“ поднела је захтев да јој се одобре средства у износу од 5.181.616 дин. за подизање засада вишања у 16 насеља. У том циљу биће ангажовано 50 ха на поседима 67 произвођача.

По укупним површинама под *виноградима* комуна Лајковац се налази међу последњим у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници; управо, винова лоза се гаји у к.о. Јабучје, Ђелије, Лајковац, Пепељевац, Стрмово, Доњи Лајковац, Прњавор, Врачевић, Бајевац, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Ратковац, Словац и Степање. Али, и у њима има само око 210.000 чокота, или 7777 по 1 ха. Они, када су родне године, дају у просеку 0,5—1,0 кг грозђа. Године 1978. укупна производња је износила 88.900 кг у вредности од 374 хиљ. дин. Исте године за прераду на газдинствима утрошено је 18.000 кг и исхрану чланова домаћинства 48.900 кг; остатак од 22.000 кг продат је на пијаци и од тога су произвођачи остварили доходак од 187 хиљ. дин. Један килограм грозђа, у просеку, продаван је по 8,5 нов. дин. Од прерађеног грозђа, 18.000 кг, произведено је 75 хл вина и 7 хл ракије комовице. Прво је имало тржишну вредност од 66 хиљ. дин.; друго 14 хиљ. дин. (11, 17-18). Годину дана касније, 1979., производња је била иста. На 100 становника, у просеку, произведено је 486 кг грозђа.

СТАЛНО ЗЕЛЕНЕ И ШУМСКЕ ПОВРШИНЕ

Природни услови у Лајковцу и његовој околини су доста повољни за производњу сена. Досадашња испитивања у комуни показала су да се чак и на сиромашнијим земљиштима може постићи принос од преко 2000 кг ливадског сена по 1 ха. Године 1979, ливаде су, иначе, у 61,11⁰/₀ к.о. заузиле до 10,00⁰/₀ пољопривредног земљишта (Јабучје, Мали Борак, Ђелије, Доњи Лајковац, Прњавор, Врачевић, Бајевац, Маркова Црква, Раковац, Словац и Степање); од 10,01—15,00% — 11,11⁰/₀ к.о. (Скобаљ и Непричава); од 15,01—20,00⁰/₀ — 16,67% к.о. (Пепељевац, Рубрибреза и Придворица); преко 20,01⁰/₀ — 11,11⁰/₀ к.о. (Лајковац и Стрмово). Пет к.о. имају веће површине под пашњацима него ливадама (Ђелије, Врачевић, Бајевац, Словац и Степање). У 88,89⁰/₀ к.о. под пашњацима се налази до 10⁰/₀ пољопривредног земљишта (Јабучје, Мали Борак, Скобаљ, Ђелије, Лајковац, Рубрибреза, Стрмово, Доњи Лајковац, Прњавор, Врачевић, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Ратковац, Словац и Степање); преко 10,01⁰/₀ — 11,11⁰/₀ к.о. (Пепељевац и Бајевац).

Највеће површине под ливадама у комуни има к.о. Јабучје и Лајковац. Укупна површина у Јабучју износи 330 ха, а у Лајковцу 184 ха. За њима к.о.: Непричава (121 ха), Пепељевац (109 ха), Рубрибреза (92 ха), Бајевац (92 ха), Стрмово (89 ха), Врачевић (77 ха), Придворица (60 ха), Скобаљ (50 ха), Мали Борак (49 ха), Ратковац (38 ха), Ђелије (27 ха), Доњи Лајковац (25 ха), Прњавор (23 ха), Словац (17 ха), Маркова Црква (13 ха) и Степање (11 ха). Највеће површине под пашњацима имају к.о.: Јабучје (293 ха), Бајевац (130 ха), Непричава (113 ха), Врачевић (89 ха), Пепељевац (73 ха) и Лајковац (66 ха). У осталим к.о. њихова површина износи од 11—47 ха (Скобаљ 47 ха, Мали Борак 41 ха, Ђелије 39 ха, Рубрибреза 38 ха, Степање 32 ха, Ратковац 28 ха, Доњи Лајковац 23 ха, Стрмово 23 ха, Словац 23 ха, Придворица 21 ха и Маркова Црква 11 ха).

У укупној производњи сена на подручју северозападне Србије комуна Лајковац учествује са 4⁰/₀. Између 1976. и 1978. год. она је износила 3.613.000 — 5.365.000 кг, да би у 1979. била за 1.606.700 кг већа него у 1975 — 5.130.500 кг. У истом временском раздобљу — између 1976. и 1979. — осетно су увећани приноси ливадског сена по 1 ха, од 2040 на 2720 кг (са пашњака од 940 на 1140 кг). Две организације у саставу ЗЗ „Лајковац“ — ООУР „Сопствена биљна производња“ и ОЗО „Задруга“ — производе око 658.500 кг ливадског и 21.000 кг сена са пашњака; остатак реализује приватни сектор.

Преко 30⁰/₀ индивидуалне производње сена са стално зелених површина, иначе, реализују газдинства из Јабучја. У 28% к.о. ова производња износи до 50.000 кг (Доњи Лајковац, Прњавор, Маркова Црква, Словац и Степање); од 50.001 — 100.000 кг — 5⁰/₀ к.о. (Ђелије); од 100.001 — 150.000 кг — 11⁰/₀ к.о. (Скобаљ и Ратковац); од 150.001 — 200.000 кг — 5⁰/₀ к.о. (Врачевић); од 200.001 — 250.000 кг — 17⁰/₀ к.о. (Мали Борак, Непричава и Придворица); од 250.001 — 300.000 кг — 17⁰/₀ к.о. (Рубрибреза, Стрмово и Бајевац); више од 300.001 кг — 17⁰/₀ к.о.

(Лајковац, Пепељевац и Јабучје). У последњим к.о. економске 1978/79. год. производња сена на приватном сектору износила је у кг: Лајковац 601.500, Пепељевац 423.000 и Јабучје 1,369.500.

Још од пре другог светског рата преко 16% површине комуна налази се под шумским земљиштем; после увођења комуналног система стално се предузимају мере за пошумљавање обешумљених површина и парцела које се не могу рационално користити за интензивну пољопривредну производњу. У периоду 1971 — 1975. год. подигнути су многи засади са брзорастућим дрвећем; вршена су многа чишћења култура од подраста; обављена знатна пошумљавања са црним бором; спровођена крчења само на деградираним парцелама и по мање вредним шумама. И у периоду 1976 — 1980. год. месне власти посебну пажњу су поклањале унапређењу шумског фонда, његовој заштити и обнови; управо оне су настојале да за кратко време формирају квалитетне шумске састојине са максималним количинама дрвне масе. Последњих година у том циљу је по к.о. спровођена конверзија изданачких шума уношењем вреднијих врста четинара и племенитих лишћара; претваране су деградиране шуме у састојине високог одгоја и интензивне засаде меких лишћара и четинара; спровођена заштита и нега свих шума; вршено подмлађивање у очуваним шумама.

Око 79% од обрасле шумске површине чине очуване шуме; остатак од 21% отпада на деградиране. У укупној површини високе шуме учествују са 60% и ниске 40%. Прве имају укупну дрвну масу од 435.000 м³; друге — 44.850 м³. По 1 ха дрвна маса код високих шума износи 198 м³; ниских — 78 м³. Просечан прираст дрвне масе код ниских шума по 1 ха креће се око 3,3 м³; високих — 4,9 м³.

До 25.000,00 дин. катастарски приход од шума у 1979. год. износио је у 44,44% к.о. (Мали Борак, Маркова Црква, Непричава, Придворица, Ратковац, Рубрибреза, Стрмово и Скобаљ); од 25.000,01 — 50.000,00 дин. — 22,22% к.о. (Доњи Лајковац, Словац, Лајковац и Степање); од 50.000,01—100.000,00 дин. — 16,67% к.о. (Бајевац, Врачевић и Ћелије); више од 100.000,01 дин. — 16,67% к.о. (Пепељевац, Прњавор и Јабучје).

УСМЕРЕНОСТ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Биљна производња је основна пољопривредна грана са реалним могућностима да се још брже развија; преко 70% од укупног активног становништва бави се земљорадњом (17, 311). То је грана, како истичу у СО Лајковац, која треба да обезбеди потребе локалног становништва у исхрани, сировинску основу за хладњачу у Лајковцу, крмну базу за интензиван развој сточарства и извоз земљорадничких производа у примарном облику. Стога је у комуни стално присутна акција ЗЗ „Лајковац“ и свих друштвено-политичких фактора да се биљна производња као аграрни комплекс унапреди и у њега све више примењују принципи Закона о удруженом раду. Године 1979. она је износила 314.921 житну јединицу (55,98% од укупне пољопривредне). По културама изказано — воћа је произведено 6288 јединица, грожђа 444,

жита 235.247, индустријског биља 2377, повртарског 7552 и крмног 63.013. На 1 ха пољопривредног земљишта, у просеку, реализовано је 22,14 јединице земљорадничких производа. У укупној биљној производњи индивидуални сектор учествовао је са 94,57% и друштвени 5,43%.

Још од свог оснивања ЗЗ „Лајковац“ је организатор друштвене биљне производње у највећем броју к.о. Њене две организације баве се искоришћавањем ораница и осталог пољопривредног земљишта на друштвеном сектору — ООУР „Сопствена биљна производња“ и ОЗО „Задруга“.

Сточарство и сточарска производња

Још у предратним годинама говедарство је у средњем делу Колубаре, у коме се налазе лајковачка насеља, представљало најважнију сточарску грану; после увођења комуналног система увозом приплодних грла сименталске расе знатно је побољшан расни састав фонда говеда. Бројчано исказано — у комуни се данас на 14.225 ха пољопривредног земљишта држи преко 7700 (7762) условних грла стоке и живине. Од тога на говеда отпада 68,58%; остатак од 31,42% на коње (5,41%), овце (5,35%), свиње (10,59%) и живину (10,07%). Међутим, и поред тога овај број је још увек мали. Према броју говеда на 100 ха обрадиве површине Лајковац се налази на осмом месту у подрињско-колубарском региону (после комуна Ваљево, Крупањ, Лозница, Љиг, Љубовија, Мали Зворник и Мионица); броју свиња на 100 ха ораница — шестом (испред комуна Ваљево, Крупањ, Љиг, Љубовија, Мали Зворник, Мионица, Осечина и Уб); оваца на 100 ха пољопривредне површине — деветом (после комуна Ваљево, Коцељево, Љиг, Крупањ, Љубовија, Мали Зворник, Мионица и Осечина) (1, 128).

Једно газдинство најчешће држи 1—8 крава. Преко 80% грла чини домаће шарено говече у типу сименталца. ЗЗ „Лајковац“ планира да набави 100 приплодних јуница како би убрзала измену расног састава говеда, обезбедила матични запат и производњу приплодног материјала на поседима удружених пољопривредника. Још од свог оснивања она има веома развијену производну сарадњу са индивидуалним одгајивачима говеда. У њеном гравитационом подручју број уматичених крава износи 386. Од тога су у матичном запату са задругом 123 грла. Око 70 домаћинстава у 1979. год. користило је средства из зеленог плана за набавку јуница; укупно је за набавку утрошено 740.000 дин.

Две организације ЗЗ „Лајковац“ баве се организовањем и унапређивањем говедарске производње — ОЗО „Клас“ и ОЗО „Задруга“. И једна и друга ради бољег коришћења природних потенцијала у производњи сточне хране, остваривања већег дохотка индивидуалних произвођача и обезбеђивања сировина за млеку у изградњи настоје да формирају мини фарме. ОЗО „Клас“ већ је предузела мере да се подигну 30 објеката за производњу млека у 7 насеља. Капацитет једног објекта износиће 10 крава музара. Око 40% инвестиција чиниће учеш-

ће Међународне банке за обнову и развој и републичког Фонда за подстицање развоја привредно недовољно развијених подручја. Један објекат производиће у просеку 34.400 л млека годишње.

Године 1978. просечна производња млека по једном грлу које се музло је износило 1702 л. Исте године од 4977 крава добивено је 8.473.274 л млека у вредности од 34.544 хиљ. дин. (11, 23). По средњорочним прогнозама, лајковачки пољопривредници би у 1985. год. требало да произведу 11.000.000 л млека.

Преко 770.000 л млека откупљено је у 1979. год. По месецима овај откуп износио је у л: јануар — 13.268, фебруар — 37.225, март — 39.174, април — 36.213, мај — 49.726, јун — 77.289, јул — 89.477, август — 108.813, септембар — 111.853, октобар — 90.973, новембар — 58.150 и децембар — 60.263. Највеће количине откупљене су у Јабучју — 374.222 л; најмање у Ђелијама, Пепељевцу и Лајковцу — 106.602 л. Исте године у свим к.о. откупљено млеко испоручено је љубљанским млекарама — ООУР „Млекара“ Земун. Предвиђено је да се увећа откуп млека у свежем стању; управо у Лајковцу се подиже млекара која ће га откупљивати од произвођача из четири комуне — Лајковца, Мионице, Осечине и Ваљева. Капацитет млекаре у једној смени износиће (у л): пастеризовано млеко — 10.000, сирово млеко — 18.000, јогурт — 6000, кисело млеко — 4000 и остали производи — 2200. У првој фази она ће дневно прерађивати 51.000 л млека; другој фази — 76.000 л.

И товом говеда за тржиште баве се лајковачки пољопривредници; они спадају у веће товљаче говеда на приватном сектору у Колубари. Тим послом баве се газдинства из свих социјално-имовинским категорија. ЗЗ „Лајковац“ има склопљен самоуправни споразум са БИМ „Славија“ Београд о међусобној сарадњи о тову говеда до 220, 320 и 450 кг. У плану је да се на поседима удружених пољопривредника изграде 30 објеката за тов јунади до 420 кг. Према конструкцији финансирања за изградњу објеката биће ангажована средства Основне банке — „Беобанке“, Међународне банке за обнову и развој и републичког Фонда за подстицање привредно недовољно развијених подручја. И на поседу ООУР „Сопствена биљна производња“ ЗЗ „Лајковац“ предвиђена је изградња једне фарме за тов јунади са 4 производна објекта. Капацитет фарме биће 2000 јунади у једном турнусу.

Године 1979. у комуни је било 16.457 свиња. То је 3,15% од укупног броја свиња у северозападној Србији. У том погледу Лајковац се налази на осмом месту у подрињско-колубарском региону (после комуна Богатић, Ваљево, Владимирци, Коцељево, Лозница, Уб и Шабац) (1, 128). Једно домаћинство без обзира на социјално-имовинску категорију најчешће држи 1—5 приплодних крмача.

Годишње се произведе око 131—314 тоне свиња за тржиште на поседима индивидуалних газдинстава. Највећи купац товних свиња и прасади је ЗЗ „Лајковац“; она има склопљен самоуправни споразум са БИМ „Славија“ Београд о међусобној сарадњи о производњи прасади за тов до 22 кг, приплодних назимица и нерастова. У плану је да

се на поседу ООУР „Сопствена биљна производња“ ЗЗ „Лајковац“ изгради фарма за тов свиња са 6 производних објеката — товилишта.

Лајковачки пољопривредници баве се и држањем остале стоке. Међутим, њихови показатељи развоја најчешће нису повољни, посебно овчарства. Године 1979. је, примера ради, на поседима свих газдинстава било 5963 овце. То је 18% мање него у 1976. Узроци њиховог опадања слични су онима из суседних комуна — ниске откупне цене овчарских производа, доста велики проценат старачких домаћинстава, а и млади се због малог дохотка све мање опредељују за њихово држање.

Преко 80% оваца су мелези цигаје и других раса. ЗЗ „Лајковац“ планира да набави 100 приплодних оваца и овнова за потребе удружених пољопривредника. Једно овчије грло даје у просеку 1,1—1,9 кг вуне. Укупна стрижа износи 7—11 тона. Њена вредност у 1978. год. износила је 290. хиљ. дин. Произведена вуна прерађује се углавном у домаћој радиности (11, 24—25).

У 1976., 1977. и 1978. год. месне власти су биле предвиделе да се сточарска производња повећава по просечној стопи од 7,5%. Међутим, планирани развој није у потпуности остварен; на то су негативно утицали диспаративни односи откупних цена стоке и трошкова производње. Следеће 1979. год. реализована је у свим к.о. укупна сточарска производња од 247.662 житне јединице. У томе млеко је учествовало са 22,94%.

БРОЈ СТОКЕ И ЖИВИНЕ У УСЛОВНИМ ГРЛИМА НА ЈЕДНО ДОМАЋИНСТВО

Једно домаћинство држи у просеку 1,62 условна грла стоке и живине. До 1,50 условних грла има их 33,33% к.о. (Лајковац, Прњавор, Маркова Црква, Рубрибреза, Словац и Ђелије); од 1,51—2,00 условна грла — 44,44% к.о. (Бајевац, Доњи Лајковац, Јабучје, Мали Борак, Непричава, Придворица, Ратковац и Степање); преко 2,00 условна грла — 22,22% к.о. (Врачевић, Пепељевац, Скобаљ и Стрмово). Највише их има једно домаћинство у к.о. Врачевић — 2,31 условно грло; најмање у к.о. Лајковац — 0,34 условна грла. У осталим к.о. овај број износи од 0,92—2,18.

ПРАВЦИ СТОЧАРСТВА ПО КАТАСТАРСКИМ ОПШТИНАМА

Преко 11% к.о. има заступљен сточарски правац са доминацијом говедарства и учешћем свињарства (Лајковац и Мали Борак); правац са високом доминацијом говедарства — 50,0% к.о. (Словац, Ђелије, Прњавор, Рубрибреза, Доњи Лајковац, Јабучје, Непричава, Врачевић и Маркова Црква); доминацијом говедарства и учешћем коњарства — 16,7% к.о. (Стрмово, Придворица и Бајевац); доминацијом говедарства и учешћем овчарства — 5,5% к.о. (Степање); превагом говедарства и учешћем коњарства и свињарства — 16,7% к.о. (Ратковац, Ско-

баљ и Пепељевац). И у једним и другим к.о. држи се и остала стока, али је њихово учешће у укупном броју условних грла минимално.

СТЕПЕН И НИВО РОБНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Индивидуална пољопривреда у Лајковцу и његовој околини има ситносопственички карактер. Сељачка газдинства на својим поседима производе разне пољопривредне производе првенствено за подмиривање сопствених потреба и, уопште узев, нису специјализована за одређену производњу. ЗЗ „Лајковац“ чини напоре да се путем кооперативних уговора повеже са појединим произвођачима ради њиховог већег ангажовања у тову стоке, производњи млека, жита, воћа, повртарског, индустријског или крмног биља, али за сада није у могућности да пресудно утиче на специјализацију производње. У комуни пољопривредници указују да је један од предуслова за њихову оријентацију на поједине пољопривредне гране, и у оквиру њих, производе — доходовно повезивање са откупним и прерађивачким организацијама.

Почетком 1977. год. и званично је констатовано да пољопривреда и прехранбена индустрија у источном и југоисточном делу подрињско-колубарског региона нису довољно организоване и пословно повезане. Услед тога су предузете мере да се створи сложена организација — СОУР АИК „Ваљево“. Ова организација треба убудуће да усмерава, синхронизује и подстиче развој агрокомплекса на подручју комуна Лајковац, Осечина, Љиг, Ваљево, Мионица и Уб; да усклађује програме развоја између удружених организација у СОУР; да остварује виши степен специјализације у производњи и бољу примену научних достигнућа; да брже решава питања развоја и пословања; да усмерава кретање роба; да омогућава већу сигурност и заинтересованост земљорадника за удруживање у ООК и ОЗО; да спроводи организационију производњу већих тржних вишкова за инострано и домаће тржиште.

ОЗО „Задруга“ Словац у 1979. год. откупила је 248.000 кг пшенице, 58.200 кг кукуруза, 4.800 кг купуса, 87.800 кг шљива, 28.300 кг вишања, 23.600 кг свиња, 520 телаци, 372 јунета и 210.039 л млека; ОЗО „Клас“ ЗЈ Врачевић — 76.100 кг пшенице, 5.300 кг вишања, 565 свиња, 508 телаци, 838 јунади, 369 прасади и 291.600 л млека; ОЗО „Клас“ ЗЈ Јабучје — 3.000 кг шљива, 7.500 кг вишања, 176 свиња, 281 теле, 260 јунади, 348 прасади и 374.222 л млека; ОЗО „Клас“ ЗЈ Лајковац — 52.900 кг пшенице, 55.700 кг кукуруза, 216.600 кг кромпира, 61.400 кг свежег купуса, 92.200 кг киселог купуса, 10.000 кг парадајза, 1.600 кг краставаца, 138.400 кг црног лука, 48 свиња, 98 телаци, 195 јунади, 106.602 л млека, 9.300 кг шљива, 31.800 кг вишања и 15.700 кг осталог воћа.

Друштвене пољопривредне организације — ЗЗ „Лајковац“ Лајковац и ПП „Колубара“ Мали Борак — баве се производњом ратарских култура. И код једне и друге организације целокупна производња представља тржни вишак.

Анкета о учешћу робне у укупној пољопривредној производњи показује да она износи 13,61% или 5,39 житних јединица на 1 ха пољопривредне површине. У укупној робној пољопривредној производњи друштвени сектор учествује са 22,32% и приватни 77,68%. Од тога 69,04% отпада на сточарске производе; остатак од 30,96% чине биљни производи.

У условима комуналног система — тврде привредници у комуни — један већи број пољопривредника вишак ратарских производа реализује на тржиште кроз тов стоке.

ПРОСТОРНА ОРГАНИЗАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ НА ПРИМЕРУ ОСАМ ГАЗДИНСТАВА

а) *Томислав Јаковљевић*, индивидуални пољопривредник из Бавејца, има посед од 5 ха 57 ари 45 м². Око 14% његовог имања налази се на окућници; остатак од 86% удаљен је 200—2000 м. Једна његова парцела пространа је у просеку 0,55 ха. Највећа му се налази у потесу „Главица“; она је удаљена од окућнице 500 м и има 1 ха 57 ари 90 м². Преко 84% земљишног поседа му чине њиве. Године 1979. структура његовог земљишног фонда изгледала је овако: њиве — 84,45%, виноград — 0,57%, воћњак — 5,67%, шумско земљиште — 7,37% и двориште са кућом — 1,94%. Прве углавном користи за производњу стрних жита, кукуруза, детелине и поврћа. На парцели „Код куће“ сеје детелину, кромпир и остало поврће; „Бекићевка“ — детелину; „Главици“ — детелину, пшеницу и кукуруз. Са 1 ха произведе у просеку по 4200 кг пшенице. Сваке године „напуни чардак са кукурузом“. Све што произведе на њивама, изузев семена детелине, утроши на окућници за исхрану чланова домаћинства и стоке.

Преко 100 стабала воћа — од тога 90 шљива пожегача — налази се у воћњаку Јаковљевића. Једно стабло шљива даје у просеку 40—50 кг плода. Око 3500 кг шљива у 1979. год. продао је у свежем стању; остатак од 500 кг утрошио је за сушење и печење ракије. По „две лесе шљива осуши за своје потребе“.

Јаковљевић се бави и виноградарством — има 3 ари 18 м² под виноградом на парцели „Бекићевка“. Гаји три сорте грожђа — динку, хамбург и каменичарку. Пре две године „град му је уништио скоро све ластаре“.

Породица домаћина Јаковљевића остварује главни новчани доходак од сточарства. Поред три краве, 29. новембра 1980. год. она је на окућници држала још 2 јунице, теле, 9 свиња, 13 прасета и живину. Краве даје 25—30 л млека када се добро нахране. Музу их два пута дневно — изјутра и увече. Преко 95% помуженог млека домаћинство преради у млечне производе. Цена млека је утврђена, лимитирана, а цене сточне хране високе, па га зато не продају у свежем стању. Само у 1979. год. Јаковљевић је испоручио на тржиште око 1200 кг сира, преко 100 кг кајмака, теле, две краве и 12 свиње.

Посао око обраде земље и гајења стоке на поседу углавном обављају два члана — Томислав и супруга му Милена. Два детета иду

у школу, једно студира у Београду, а друго учи осмогодишњу школу у Бајевцу. Једино плаћају тракторску обраду земље. Потребно им је око 40 радних дана да обраде све земљишне парцеле. Највише радних часова утроше око производње кукуруза — 19 дана (извлачење ђубрива, орање, тањирање, сејање, претпрашење, прашење, ђубрење, брање, сечење и извлачење шаровине).

У 1979. год. домаћинство је имало основна средства за обраду земље (плуг, дрљачу и др.).

б) *Живорад Митровић*, пољопривредник из Непричаве, има 4 члана домаћинства и 6,20 ха у шест земљишних парцела. Највећи део земљишта се налази у „Перилу“ (3,45 ха); остатак на окућници (2,25 ха) и месту зв. „Потес“ (0,50 ха). Преко 63% његовог земљишта је удаљен од окућнице око 250 м. Једна његова земљишна парцела има у просеку 1,03 ха. У „Перилу“ и „Потесу“ су углавном њиве. Структура искоришћавања земљишта на окућници изгледа му овако: економско двориште — 26,67%, воћњак — 4,44%, башта — 11,78% и њива — 51,11%. Око 92,9% њива користи за производњу кукуруза (54,2%), пшенице (19,4%), јечма (10,7%) и поврћа (8,6%); остатак од 7,1% му је под крмним биљем. Сеје високородне сорте жита. Године 1980. на 0,90 ха произвео је 3500 кг пшенице. Са 1 ха оствари у просеку 10.000 кг кукуруза у клипу — укупно око 25.200 кг. Има целокупан инвентар за обраду земље — трактор, тањирачу, комбајн и др. У 1979. год. утрошио је 2000 кг вештачког ђубрива.

Од воћа претежно гаји шљиве „пожегаче“ и „рановаче“. Једно његово шљивово стабло даје у просеку 50 кг плода. Последње углавном продаје у свежем стању ОЗО „Задруга“ Словац. 10. септембра 1980. године имао је „сакупљене 4 каце рановача за ракију“.

Домаћинство утроши за исхрану крупне стоке, свиња и живине преко 80% произведеног кукуруза. Између 1977. и 1978. год. оно се бавило товом стоке за рачун ЗЗ „Лајковац“ — 50 телади и 100 свиња. Од крупне стоке 10. септембра 1980. године држало је на окућници 2 телета, 2 јунета и краву „домаће сименталске расе“. У 1979. год. испоручило је на тржиште 8 бикова.

Домаћинство има ливаду у „Перилу“; она даје „2—3 сена по 1200—1500 кг“.

в) *Војин Ивковић*, пољопривредник из Рубрибрезе, живео је до 1968. у задрузи са још два брата — Предрагом и Миодрагом. 10. септембра 1980. год. он је имао 3 ха земљишта у три парцеле. Преко 66% његовог земљишта се налази у потесу „Ледине“; остатак од 33,33% удаљено је од окућнице око 500 м и користи се за сетву кукуруза (50%) и као багремар (50%). У потесу „Ледине“ структура искоришћавања земљишта изгледа овако: воћњак 0,17 ха, „детелиште“ 0,60 ха, башта 0,20 ха, ливада 0,90 ха и окућница 0,13 ха. Сеје кукуруз СК—704. У 1979. год. са 0,50 ха убрао је 5 кола кукуруза у клипу (једна кола мере 1000 кг). Од првог кошења ливада добија по 6000 кг сена. Има 60 шљивових стабала — „маџарки“ и „рановача“. Испече по „два лампека“ ракије; остатак шљива прода у свежем стању.

Пре десетак година, 1966., домаћинство је преко задруге набавило краву чисте сименталске расе из Бјеловара. 10. септембра 1980. оно је имало на окућници 3 говечета — јуницу, теле и краву. Последња непосредно по телењу даје у просеку 20 л млека дневно. Преко 90% помуженог млека продаје задрузи у свежем стању. Посебну пажњу поклања свињарству — обавезно држи крмачу „прашчару“ и „за посек“. Једно острижено грло даје у просеку 1,5—2,0 кг вуне; има 4 овце, 4 јагњета и шиљеже.

Војин Ивковић обрађује и туђу земљу — 3 ха. Тракторске услуге плаћа; остале послове обавља својим инвентаром — има дрљачу, кола, вршалицу и др.

Домаћинство има 6 чланова. Од тога се троје активно бави пољопривредом. Један члан је стално запослен ван поседа у Лајковцу; остали су издржавани чланови (2).

г) *Богољуб Ташић*, кооперант ОЗО „Клас“ ЗЗ Лајковац из Јабучја, има преко 9 ха на местима зв. „Граница“, „Код куће“, „Потес“ и „Честе“. Његов земљишни фонд доста је уситњен. Највећа парцела је под пашњаком у „Чести“ — 1,30 ха; најмања под воћњаком „Код куће“ — 0,10 ха. У трећем тромесечју 1980. год. имао је 15 земљишних парцела — под ораницама 6, баштом једну, воћњацима две, ливадама две, пашњаком једну, шумским земљиштем две и окућницом једну. Преко 5% земљишта му се налази на окућници; остатак је удаљен од економског дворишта 2,5—4,00 км.

Око 53,04% од укупног фонда земљишта овог домаћинства са 6 чланова чине оранице и баште; остатак отпада на воћњаке (3,20%), ливаде (12,81%), пашњаке (13,88%) и остало земљиште (17,07%). Највише сетвене површине користи за производњу пшенице и кукуруза — 4,97 ха. И једну и другу културу сеје на парцелама удаљеним од окућнице. Године 1979. произвео је око 20.000 кг кукуруза у клипу, 6000 кг пшенице, 10.000 кг сена и 2000 кг воћа. Исте године испоручио је на тржиште 3000 кг пшенице — 50% од укупно оствареног приноса. Има сву потребну механизацију за обраду земље — трактор, дрљачу, плуг и др.

У запату има две краве од којих користи телад за тов — у 1979. год. „утовео је два бикчића“. Једна његова крава колубарске расе даје у просеку 12 л млека дневно. Највећи део помуженог млека продаје у свежем стању — око 5000 л годишње. Само у 1979. год. испоручио је ЗЗ „Лајковац“ око 4800 л млека.

д) *Живојин Лукић*, пољопривредник из села Лајковца, има 5 чланова домаћинства и 6 ха земље у 10 земљишних парцела. Преко 88% његовог земљишта налази се у потесу „Дубрава“; оно је удаљено од економског дворишта до 300 м. 1. септембра 1980. на месту зв. „Потес“ газдинство је имало 0,70 ха у две земљишне парцеле (2 км од окућнице). Око 35,00% земљишта користи за производњу ратарских култура; остатак за воће (8,33%), производњу сена (48,33%) или као шумско земљиште (8,34%). У „Дубрави“ на 0,90 ха сеје високородне сорте пшенице и постиже просечан принос од 3000 кг/ха, а у „Потесу“

кукуруз СК-1 и СК-707. И једну и другу сорту кукуруза сеје на 0,70 ха; произведе укупно 10.000 кг у клипу.

Једно шљивово стабло даје око 15 кг плода — Живојин их има око 100 и 20 вишања. Преко 90% рода шљива прерађује у ракију.

И поред тога што газдинство производи знатне количине земљорадничких производа, највећи новчани доходак остварује од сточарства. 1. септембра 1980. оно је на окућници држало 4 краве, 2 бика и 2 телета. Од једне краве „домаће шарене расе“ добија у просеку 3150 л млека годишње. У 1979. испоручило је на тржиште 5475 л млека у свежем стању и 2 бика.

Газдинство има механизацију за обраду земље — трактор, плуг, тањирачу и др.

ђ) Драгољуб Ковачевић, произвођач из Пепељевца, поседује 4 ха 49 ари и 29 м². Око 1,39% земљишног фонда налази се на окућници у потесу „Кључ“; остатак поседа је удаљен од економског дворишта до 3 км. Ван окућнице има 9 катастарских парцела и њихова просечна величина износи од 30 м² — 71 ар 33 м². Преко 1,50 ха на местима зв. „Ребинац“ и „Њиве“ користи за производњу поврћа (од њега остварује највећи новчани доходак под уговором са ЗЗ „Лајковац“). Структура искоришћавања његовог укупног земљишног фонда изгледа овако: кућа са двориштем — 6 ари 24 м², воћњак — 41 ар 8 м², њиве — 1 ха 53 ара 75 м², пашњак — 9 ари 17 м² и шумско земљиште — 2 ха 39 ари 1 м². Сеје високородну сорту пшенице „новосадску рану — 2“. У 1979. год. од ње је остварио принос од 4000 кг/ха.

Ковачевић са још 4 члана домаћинства поклања знатну пажњу и воћарству. Има око 100 шљива пожегача. Једно стабло даје у просеку око 30 кг плода.

На окућници домаћинство држи краву, јуницу, две овце и око 100 комада живине. Још од оснивања ЗЗ „Лајковац“ њен је кооперант. Само у 1979. год. преко задруге Драгољуб Ковачевић је испоручио на тржиште бика и 4830 л млека.

Домаћинство има трактор, плуг, сејалицу и др.

е) Радован Перић, кооперант ОЗО „Клас“ ЗЗ „Лајковац“ из Стрмова, остварује највећи новчани доходак од сточарства. Он је имао 1. октобра 1980. 6,70 ха земље у 10 парцела. Од економског дворишта његов обрадиви земљишни фонд је удаљен 0,5—2,0 км. До парцела одлази пешице или трактором. Преко 59% земљишта користи за производњу ратарских култура — пшенице, кукуруза, луцерке и поврћа. За обраду 0,85 ха под пшеницом на месту зв. „Велика ливада“ утроши 14 часова и оствари укупан принос од 4500 кг. У 1979. год. на 0,85 ха сејао је кукуруз СК-46 А и произвео укупно 10.000 кг у клипу. Има трактор, плуг и друге справе потребне за обраду земље.

Око 10,45% од укупног фонда земљишта газдинство користи за производњу воћа: има 360 стабала — 220 шљива, 60 јабука и 80 вишања. Године 1979. произвело је 200 кг вишања, 600 кг јабука и 5000 кг шљива. Исте године у ракију је прерадило 3000 кг шљива; остатак је продало у свежем стању.

Један је од многих пољопривредника који сву произведену сточну храну утроши за исхрану стоке. 1. октобра 1980. на окућници је држао 3 краве, 12 овце и 18 свиња. У 1979. год. испоручио је на тржиште 3 телета, две свиње, 20 јагњади, 7 оваца, 500 кг сира и 100 кг кајмака.

Преко 50% чланова газдинства има од 18—60 год.; остали до 18 и преко 60 год. Један члан ради ван газдинства.

У комуни поједина газдинства имају целокупан земљишни фонд око економског дворишта у једном или два потеса. Такав је случај, на пример, са поседом *Радовина Васиљевића*, пољопривредника из Бајеваца; он има 8,50 ха у 12 парцеле у потесу зв. „Кладница“. Од тога отпада на оранице 3,95 ха, баште 0,30 ха, воћњаке 0,25 ха, ливаде 1,60 ха, пашњаке 0,80 ха, шумско земљиште 1,50 ха и окућницу 0,10 ха.

Васиљевић користи преко 53% сетвене површине за производњу кукуруза, а остатак за стрна жита. Сеје високородне сорте жита — кукуруз СК-58Ц и пшеницу „новосадску рану-2“. Од прве културе постиже просечан принос од 8000 кг/ха; друге 3000 кг/ха. Њиве обрађује сопственом механизацијом; има трактор, плуг, тањирачу, култиватор и др.

Око 42,11% стално зелених површина домаћинство је преобратило у вештачке ливаде — 0,80 ха; остатак од 57,89% отпада на природне ливаде и пашњаке. И једне и друге стално зелене површине дају око 8000 кг сена годишње.

Домаћинство поклања посебну пажњу сточарству. У трећем тромесечју 1979. год. оно је на поседу држало две црно-беле краве (по 400 кг), једног бика (400 кг), 5 оваца, 8 свиња и „стотинак живине“. Исте године оно је испоручило на тржиште две краве, 20 прасади, 600 кг сира и 100 кг кајмака.

До 18 год. имају два члана домаћинства, од 18—60 год. три и преко 60 год. један.

КАТАСТАРСКЕ ОПШТИНЕ ПРЕМА УКУПНОЈ И ПОЉОПРИВРЕДНОЈ ПОВРШИНИ

Данашње границе лајковачких к.о. одређене су још пре другог светског рата. У административном подручју СО Лајковац се налазе 7 к.о. са више од 1000 ха. То су: Непричава, Бајевац, Врачевић, Пепељевац, Лајковац, Мали Борак и Јабучје. Само 3 к.о. имају мање од 500 ха (Маркова Црква, Придворица и Словац); остале од 519—865 ха (Скобаљ, Белије, Рубрибреза, Стрмово, Доњи Лајковац, Прњавор, Ратковац и Степање). У комуни су у свему 61,11% к.о. са мање од 1000 ха. Оваква површина утиче на величину пољопривредног земљишног фонда: са више од 500 ха обрадивог земљишта, пашњака, трстика и бара у 1980. год. било је 9 к.о. (Непричава, Бајевац, Врачевић, Доњи Лајковац, Рубрибреза, Пепељевац, Лајковац, Мали Борак и Јабучје). У 50% к.о. ова површина износи од 211—490 ха (Скобаљ, Белије, Стрмово, Прњавор, Маркова Црква, Придворица, Ратковац, Степање и Словац).

КАТАСТАРСКЕ ОПШТИНЕ ПРЕМА ПОДРУШТВЉЕНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДНОГ
ЗЕМЉИШТА И ОБРАДИВОЈ ПОВРШИНИ

У укупном фонду пољопривредног земљишта друштвени сектор учествује са 6,14%. На првом месту је у том погледу к.о. Рубрибреза са 10,16%. За њом следе к.о. : Јабучје (9,43%), Мали Борак (8,93%), Непричава (8,34%), Бајсвац (7,42%), Лајковац (5,90%), Скобаљ (5,51%) и Врачевић (5,40%). Мање од 5,00% пољопривредног земљишта у поседу друштвеног сектора има 38,89% к.о. (Ђелије 1,56%), Доњи Лајковац 4,98%, Прњавор 3,87%, Маркова Црква 2,84%, Придворица 0,28%, Словац 0,40% и Степање 2,05%). Без пољопривредног земљишта у друштвеном сектору су 16,67% к.о. (Пепељевац, Стрмово и Ратковац).

Преко 90% укупног фонда пољопривредног земљишта у комуни је обрадиво. У 11,11% к.о. овај проценат износи до 90% (Бајевац 89,50% и Пепељевац 89,60%); 77,78% к.о. — од 90,01 — 95,00% (Врачевић 93,04%, Маркова Црква 94,79%, Непричава 90,10%, Придворица 94,18%, Ратковац 93,36%, Словац 90,84%, Степање 92,69%, Јабучје 91,47%, Мали Борак 94,88%, Скобаљ 90,41%, Ђелије 91,31%, Лајковац 92,46%. Рубрибреза 92,58% и Стрмово 94,58%); 11,11% к.о. — више од 95,01% (Доњи Лајковац 95,59% и Прњавор 96,13%). Највише обрадивих површина по 1 пољопривредном становнику има к.о. Прњавор (1,68 ха); за њим долазе к.о. Непричава и Лајковац са 1,61 ха. Преко 1,01 ха обрадиве површине по 1 становнику имају још к.о. Доњи Лајковац (1,10 ха), Бајевац (1,23 ха), Маркова Црква (1,55 ха), Придворица (1,35 ха), Словац (1,18 ха), Јабучје (1,31 ха), Мали Борак (1,08 ха), Скобаљ (1,42 ха), Ђелије (1,22 ха), Рубрибреза (1,18 ха) и Стрмово (1,22 ха). У осталим к.о. она је мања од 1,00 ха — Врачевић 0,92 ха, Ратковац 0,94 ха и Пепељевац 0,99 ха.

Од свог оснивања ЗЗ „Лајковац“ Лајковац, 1977. год., предузима низ мера за структуралну измену коришћења обрадивог земљишта на свим секторима. Њен утицај на развојне правце и програмирање пољопривреде је од битног значаја за оптимално коришћење земљишта; управо она предузима мере за економско активирање свих земљорадничких грана. У том рекструктурисању све значајнију улогу треба да има воћарство. Међутим, и поред тога још увек оранице и баште имају високо учешће у укупном фонду обрадивог земљишта — 83,35%. Код две к.о. овај проценат је већи од 90. То су: Мали Борак (90,84%) и Прњавор (90,80%). У 22,22% к.о. проценат обрадивих површина под ораницама и баштама износи до 75,00 (Придворица 70,95%, Лајковац 73,64%, Пепељевац 70,43% и Стрмово 65,09%); од 75,01 — 80,00% — 11,11% к.о. (Ратковац 79,70% и Рубрибреза 76,58%); од 80,01 — 85,00% — 33,33% к.о. (Ђелије 83,90%, Маркова Црква 84,00%, Непричава 84,06%, Бајевац 84,59%, Словац 81,58% и Степање 83,25%); од 85,01 — 90,00% — 22,22% к.о. (Јабучје 86,49%, Скобаљ 85,10%, Доњи Лајковац 89,78% и Врачевић 85,20%).

У 38,89% к.о. има необрађених ораница и башта (Јабучјв. Малом Бораку, Скобаљу, Бајевцу, Непричави, Придворици и Ратковцу). Године 1979. на њих је отпадало 0,6% од укупног фонла ораница и башта.

Претежно се налазе у к.о. Јабучје (35 ха) и Мали Борак (17 ха). На трећем месту, по укупној површини необрађених ораница и башта, налази се к.о. Бајевац (6 ха); за њом следе к.о. Скобаљ (5 ха), Непричава (4 ха), Ратковац (2 ха) и Придворица (1 ха). У свим к.о. су у власништву индивидуалних газдинстава.

И црни угар у комуни заузима незнатне површине. Резултати процене 1979. год. показују да од укупно 14.225 ха пољопривредног земљишта, свега 84 ха или 0,59% отпада на црни угар (0,76% ораница и башта). Проценитељи тврде да га у к.о. Ратковац има 2,00 ха, Придворица 1 ха, Непричава 6 ха, Скобаљ 5 ха, Мали Борак 10 ха и Јабучје 60 ха.

УРЕЂЕЊЕ АГРАРНОГ ПРОСТОРА

Још у предратним годинама земљишни фонд у Лајковцу и његовој околини састојао се од великог броја парцела; после увођења комуналног система њихов број осетно је увећан куповином, продајом и сл. Само у 1959. год. 168 газдинстава су продавала земљу, 184 куповала, док су 46 куповала и продавала. Исте године продато је 137 ха и купљено 153 ха. Годину дана касније, 1960., на приватном сектору налазило се 16.886 парцела. Једно индивидуално пољопривредно газдинство имало је у просеку преко 5(5,1) парцела. С једном парцелом било их је 284, 2—3 парцеле — 912, 4—5 парцела — 976, 6—9 парцела — 864, са 10 и више парцела — 304. Просечна величина једне парцеле била је мања од 1,00 ха — 0,90 ха. На поседима од 0,10—0,50 ха она је износила 0,4 ха, од 0,10—0,50 ха — 0,22 ха, 0,51—1,00 ха — 0,39 ха, 1,01—2,00 ха — 0,51 ха, 2,01—3,00 ха — 0,61 ха, 3,01—4,00 ха — 0,72 ха, 4,01—5,00 ха — 0,82 ха, 5,01—8,00 ха — 0,98 ха, 8,01—10,0 ха — 1,26 ха, 10,01 и више ха — 1,48 до 2,98 ха (19).

У деветој години после увођења комуналног система, 1964., на подручју комуне налазило се 2,69% од укупног броја парцела у границама среза Ваљево—31.191 (12). На 1 ха, у просеку, долазило је 1,68 парцела. По броју истих на 1 ха Лајковац се тада налазио на тринаестом месту у ваљевском срезу (после комуна Богатић, Владимирци, Волујац, Каменица, Коцељево, Крупањ, Лазаревац, Лозница, Љиг, Љубовија, Осечина и Шабац),

Године 1979. лајковачки земљишни фонд састојао се од 44.668 земљишних парцела. Највећи број их има к.о. Јабучје—9745; за њим следе к.о. Лајковац (4081), Пепељевац (3889), Врачевић (3571), Бајевац (2348), Непричава (2380), Ђелије (2204), Мали Борак (1973), Ратковац (1912), Доњи Лајковац (1764), Стрмово (1664), Степање (1624), Придворица (1483), Словац (1409), Рубрибреза (1368), Прњавор (1241), Скобаљ (1078) и Маркова Црква (934).

Једна к.о. у комуни, у просеку, има 2,41 парцелу по 1 ха. У 27,78% к.о. на 1 ха долазе до 2,00 парцеле (Бајевац, Мали Борак, Непричава, Прњавор и Скобаљ); од 2,01—3,00 парцеле — 33,33% к.о. (Врачевић, Доњи Лајковац, Јабучје, Рубрибреза, Словац и Степање); више од 3,01 парцела—38,89% к.о. (Лајковац, Маркова Црква, Пепељевац, Придворица, Ратковац, Стрмово и Ђелије).

И пре увођења комуналног система пољопривредни стручњаци су истицали да неуређен аграрни простор по лајковачким к.о. представља најболнију тачку пољопривреде. У послератним годинама су месне власти предузимале мере ради груписања земљишта друштвених пољопривредних организација. Међутим, и поред тога уситњеност земљишта друштвеног сектора још увек је велика — по тврђењу ЗЗ „Лајковац“ (Лајковац) просечна величина парцела њене ООУР „Сопствена биљна производња“ износи 5,35 ха. До 1 ха код ове ООУР има 38 парцела, од 1—3 ха 29, од 3—5 ха 13, 5—10 ха 12, 10—15 ха 3, 15—20 ха 3, 20—25 ха 3, 25—30 ха 1, 30—35 ха 2 и више од 35 ха 3.

У првом тромесечју 1980. год. ЗЗ „Лајковац“ (Лајковац) урадила је програм мера за боље организовање и груписање земљишног фонда на поседу ООУР „Сопствена биљна производња“; управо да би код ове ООУР обезбедила веће производне ефекте она предвиђа увећање и уређивање њених земљишних парцела. За друга планира скидање свих међа на поседу ООУР-а; увећање парцела зв. „Кућерине“, „Требеж“, „Граник“, „Смиљанићевка“, „Дубрава“, „Димића забран“, „Црни врх“ и „Мицковац“; трамљење или продају свих парцела до 3,00 ха; куповину земље око постојећих комплекса. Само у потесима „Дубрава“ и „Црни врх“ предвиђена је куповина по 100 ха; у осталим до 20 ха („Требеж“ 20 ха, „Смиљанићевка“ 12 ха, „Кућерине“ 3 ха, „Граник“ 4 ха, „Димића забран“ 4 ха, „Белеге“ 8 ха и „Радојева ливада“ 20 ха). Према плану ООУР „Сопствена биљна производња“ у 1981. год. треба да се обави комасација у потесима „Димића забран“ и „Кућерине“; 1982. год. — „Ђелије“, „Смиљанићевка“ и „Дубрава“; 1983. год. — „Граник“ и „Требеж“; 1984. год. — „Црни врх“; 1985. год. — „Белеге“ и „Радојева ливада“.

ОЗО „Јабучје“ ЗЗ „Лајковац“ предвиђа комасацију са удруженим земљорадницима. Управо ова ОЗО планира да обави комасацију на 430 ха у предрачунској вредности од 21.500.000 дин. Од тога на потес поред Колубаре са десне стране пута Лајковац—Скобаљ отпада 300 ха; остатак од 130 ха налази се у потесу од Грчића куће до села Скобаља (40 ха), „Бојишту“ (10 ха), засеоку „Шерника“ (10 ха), од Негића до Ђурића кућа (20 ха) и „Вишу“ (50 ха).

И остале ОЗО предвиђају комасацију на својим подручјима. Само ОЗО „Клас“ (Лајковац) планира да за то утроши 50.000.000 дин. Између 1981. и 1985. год. ова улагања на подручју ОЗО „Врачевић“ Врачевић износиће (у 000 дин.); 1981. год. —2500 и 1982. год. —2500. 1983. год. —2510, 1984. год. —2500 и 1985. год. —2500. Последња ОЗО планира да са удруженим земљорадницима из Доњег Лајковца обави комасацију на 200 ха.

АГРАРНОГЕОГРАФСКА ОЦЕНА ЗНАЧАЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ У СКЛОПУ ЛАЈКОВАЧКЕ ПРИВРЕДЕ

Још пре увођења комуналног система у Лајковцу и његовој околини пољопривреда је била најважнија привредна грана. Она учествује последњих година са близу 40% у укупном народном дохотку. Интен-

живирање ратарске производње, и то у свим к.о., уз извесно квалитативно унапређивање сточарства, то је, укратко речено, једна од њених битних карактеристика у текућем средњорочном плану. Међутим, и поред главног опредељења становништва за развој агрокомплекса, и то не само примарне већ и прерађивачке производње, још увек нису довољно искоришћени расположиви агроеколошки услови. Године 1979. на 14.255 ха укупно је произведено 562.583 житне јединице разних пољопривредних производа. Један активни пољопривредник остварио је у просеку 77,69 јединица. Око 55,98% производње отпада на биљне производе. У укупној производњи сточарски производи учествују са 44,02% — месо 30,68%, млеко 10,10%, вуна 0,70% и остали производи 2,54%.

Укупна пољопривредна производња у 1979. год.

Спецификација	Укупна производња у житним јединицама	% од укупне пољопривредне производње
Жита	235.247	41,82
Индустријско биље	2.377	0,42
Повртарско биље	7.552	1,34
Сточно биље	63.013	11,20
Грожђе	444	0,08
Воће	6.288	1,12
Свега биљна производња	314.921	55,98
Месо		
говеђе	69.600	12,37
коњско	2.160	0,38
свињско	69.350	12,33
овчије	7.740	1,38
живинско	23.760	4,22
Млеко		
кравље	56.796	10,10
овчије	18	0,00
Вуна	3.920	0,70
Остали сточарски производи (мед и др.)	14.318	2,54
Свега сточарска производња	247.662	44,02
Укупна пољопривредна производња	562.583	100,00

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Републички завод за статистику: **Општине у СР Србији 1979.**, Београд, 1980.
2. Љ. Ђирковић **Климатске особине Западне Србије**, Зборник радова Географског инсититута „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 29, Београд, 1977.
3. М. Милосављевић: **Температура ваздуха као вегетациони чинилац у Н.Р. Србији**, Гласник СГД, свеска XXIX-бр. 2, Београд, 1949.
4. К. Милосављевић: **Кишне и сушне периоде у НР Србији**, Београд, 1951.
5. Водопривредна организација „Београд“—Београд: **Водопривредна основна слива Колубаре, I део**, Београд, 1977.
6. Савезни завод за статистику: **Попис становништва и станова 1971. (величина поседа и извори прихода домаћинства)**, књ. XII, Београд, 1974.
7. Савезни завод за статистику: **Попис становништва и станова 1971. (пољопривредно становништво)** књ. XI, Београд, 1973.
8. Републички завод за статистику — Одељење у Ваљево и одсек у Шапцу: **Подрињско-колубарска међуопштинска регионална заједница**, Ваљево, 1978.
9. Савезни завод за статистику: **Попис становништва и станова 1971. (становништво према полу и старости)**, књ. VIII, Београд, 1973.
10. Савезни завод за статистику: **Попис становништва и станова 1971. (миграциона обележја)**, књ. IX, Београд, 1973.
11. Савезни завод за статистику: **Обрачун друштвеног производа и народног дохотка општине Лајковац од индивидуалног сектора за 1978. год.**, Београд, 1978.
12. Геодетска управа СР Србије: **Катастарски статистички подаци за СР Србију**, Београд, 1964.
13. Б. Ж. Милојевић: **Долина Колубаре**, Рад ЈАЗУ, књ. 267, Загреб, 1940.
14. Љуб. Павловић: **Колубара и Подгорина** — антропогеографска проматрања, Српски етнографски зборник, књ. 8, Београд, 1907.
15. Републички завод за статистику (Одељење у Ваљево и одсек у Шапцу): **Резултати анкете о броју стоке у подрињско-колубарском региону (стање 15. 01. 1979. и 15. 01. 1980. године)**, Саопштење бр. 5, Ваљево, 1980.
16. Републички завод за статистику: **Број и биланс стоке по општинама (према анкети од 15. јануара 1973. године)**, Билтен 100, Београд, 1973.
17. Савезни завод за статистику: **Попис становништва и станова 1971. (делатност становништва)**, књ. X., Београд, 1974.
18. Д. Ђенадић: **Ловнопривредна основа ловишта „Словац“**, Нови Сад, 1980.
19. Савезни завод за статистику: **Попис индивидуалних газдинстава 1960.** (Докуменат електронског центра број РР—1—60/11.302.000).
20. Републички завод за статистику — Одељење у Ваљево: **Становништво и станови на подручју подрињско-колубарске међуопштинске регионалне заједнице**, Билтен 1, Ваљево, 1975.

Résumé

MIROSLAV D. MILOJEVIĆ

COMPLEXE AGRICOLE DANS LA COMMUNE DE LAJKOVAC

Études de géographie agraire

Déjà avant l'introduction du système communal, à Lajkovac et dans les environs de cette localité l'agriculture était la plus importante branche de l'économie; ces dernières années elle participe avec près de 40% au revenu national total. L'intensification de la production agricole, et cela dans toutes les communes cadastrales, avec une certaine stimulation qualitative de l'élevage, c'est, en quelques mots, une de ses caractéristiques essentielles dans le plan courant à moyen terme. Cependant, malgré la détermination principale de la population pour le développement du complexe agricole, et cela non seulement de la production primaire, mais aussi de celle de transformation, ne sont pas encore suffisamment utilisées les conditions agro-écologiques disponibles. En 1979, sur une superficie de 14,265 ha ont été produites, au total, 562.583 unités de blé en différents produits agricoles. Un agriculteur actif a réalisé en moyenne 77,69 unités. Environ 55,98% de la production sont des produits végétaux. A la production totale les produits d'élevage participent avec 44,02% — viande 30,68%, lait 10,10%, laine 0,7% et autres produits 2,54%.

La participation de la production de marchandises à la production agricole totale se monte à 13,61% ou 5,39 unités de blé sur 1 ha de surface agricole. A la production agricole de marchandises totale, le secteur collectif participe avec 22,32% et le secteur privé avec 77,68%. 69,04% de cette production sont les produits d'élevage; le reste de 30,96% sont les produits végétaux.